

***Vrouwelijkheid in Schrift: De Representatie van Nieuwe Ideeën over
Vrouwelijkheid in Nederlandse Vrouwentijdschriften ten tijde van de Tweede
Feministische Golf***

~

“Hoe reflecteerden de Nederlandse vrouwentijdschriften Margriet en Libelle ten tijde van de tweede feministische golf (1965 – 1980) de spanning tussen traditionele en in deze periode veranderende opvattingen over vrouwelijkheid?”

Student: Anne van Veghel (s1064291)

Begeleider: Marloes Hülsken

Datum: 15.03.2025

Bachelorscriptie: Geschiedenis

Faculteit: Letteren

Aantal woorden: 9453

Inhoudsopgave

• Inleiding.....	p. 3
• Hoofdstuk 1: <i>De Tweede Feministische Golf</i>	p. 10
○ §1.1 <i>De tweede feministische golf in Nederland</i>	p. 11
○ §1.2 <i>Actiegroepen</i>	p. 13
○ §1.3 <i>Media en populaire cultuur</i>	p. 15
○ §1.4 <i>Besluit</i>	p. 16
• Hoofdstuk 2: <i>Feministisch Gedachtegoed in Vrouwentijdschriften</i>	p. 18
○ §2.1 <i>Margriet & Libelle</i>	p. 18
○ §2.1 <i>Reproductieve gezondheid</i>	p. 19
○ §2.1 <i>Arbeidsparticipatie</i>	p. 22
○ §2.2 <i>Veranderende rollenpatronen</i>	p. 25
○ §2.2 <i>Emancipatie</i>	p. 27
○ §2.3 <i>Besluit</i>	p. 31
• Conclusie.....	p. 32
• Bibliografie.....	p. 34
• Bijlagen.....	p. 39

Inleiding

Onderwerp

“We zijn geen rupsen meer, maar ook nog geen vlinders.”¹

Dit stelde Betty Friedan in de jaren tachtig in een interview met het Amerikaanse vrouwen tijdschrift *Redbook*, wat vervolgens vertaald werd en in de Nederlandse *Margriet* gepubliceerd werd. In dit interview blikte ze terug op de veranderingen die de tweede feministische golf teweeg had weten te brengen, maar erkende ze ook dat er nog een lange weg te gaan was.² De tweede feministische golf vond in Nederland haar oorsprong in de jaren zestig, en wist inderdaad een aantal ingrijpende veranderingen teweeg te brengen. Deze golf kan worden beschouwd als een soort voortzetting van de feministische ideeën die tijdens de eerste feministische golf aan het begin van de twintigste eeuw waren ontstaan. Waar de eerste golf zich aanvankelijk voornamelijk richtte op politieke aspecten als vrouwenkiesrecht, verschoof de focus van de tweede golf naar een breder scala van maatschappelijke, sociale en culturele kwesties. Daarbij richtten voorstanders zich onder andere op kwesties als de bestaande rollenpatronen binnen de samenleving, de toegang van vrouwen tot de arbeidsmarkt en reproductieve rechten.³

De beweging kreeg vorm en kwam tot uiting op verschillende manieren, waaronder in de media, waar de opkomende feministische idealen tegenover de bestaande opvattingen over vrouwelijkheid kwamen te staan.⁴ Dit was eveneens waarneembaar in de verschillende vrouwen tijdschriften die in deze periode werden gepubliceerd. Deze vrouwen tijdschriften waren periodieke publicaties die gericht waren op een vrouwelijk publiek. Binnen deze categorie vallen verschillende tijdschriften, waaronder ook *Libelle* en *Margriet*, die door Marloes Hülsken zijn beschreven als een voorbeeld van zogenaamde ‘traditionele’ vrouwenbladen. Deze tijdschriften spraken een breed vrouwelijk publiek aan met artikelen over verschillende thema’s, waaronder artikelen over huishouden, kinderopvang en familierelaties, recepten, mode en patronen, schoonheidstips, verhalen en vervolgh verhalen, ingezonden brieven, artikelen over bekende personen, wedstrijden, columns en advertenties.⁵

¹ H. Swildens, ‘We zijn geen rupsen meer, maar ook nog geen vlinders’, *Margriet* nr. 36 (1980) 87 – 90, aldaar 90.

² H. Swildens, ‘We zijn geen rupsen meer, maar ook nog geen vlinders’, *Margriet* nr. 36 (1980) 87 – 90.

³ J. Outshoorn, ‘Half werk. Vrouwenbeweging, emancipatie en politiek in Nederland, 1950 – 1990’, *Leidschrift: Nederlanders en Hun Gezagdragers. Politieke Cultuur In Nederland 1950 – 1990* 17 (2002) 35 – 52, aldaar 35.

⁴ E. van Zoonen, ‘The Women’s Movement and the Media: Constructing a public identity’, *European Journal of Communication* 7:4 (1992) 453 – 476, aldaar 453 – 454.

⁵ M. Hülsken, ‘Fascinerend en veelzijdig: het vrouwen tijdschrift als bron. Een leidraad voor de (beginnende) onderzoeker’, *Vrouwen tijdschriften* (2005).

Dit soort tijdschriften waren gericht aan een breed vrouwelijk publiek, en gaven daarom een bepaald beeld weer van wat er over het algemeen werd beschouwd als typisch vrouwelijk. Naarmate er echter vanuit de feministische beweging andere denkbeelden over vrouwelijkheid naar voren kwamen, was het de taak aan deze tijdschriften om te bepalen hoe zij zich daartoe zouden verhouden.⁶ Binnen dit spanningsveld vormen tijdschriften zoals *Margriet* en *Libelle* daardoor een interessante casus. In een periode waarin verschillende vrouwen zich begonnen af te zetten tegen de bestaande, en veelal beperkende opvattingen over wat het betekende om vrouw te zijn, was de definitie van het concept van ‘vrouwelijkheid’ een stuk minder eenduidig dan voorheen. Daardoor waren vrouwentijdschriften genoodzaakt een bepaalde positie in te nemen binnen het debat over de rol en de plaats van de vrouw in de samenleving. Dit onderzoek beoogt inzicht te verwerven in de veranderingen die de tweede feministische golf teweegbracht, en de manier waarop deze heersende spanningen tussen bestaande en nieuwe ideeën over vrouwelijkheid in de inhoud van *Margriet* en *Libelle* werd weergegeven.

Status quaestionis

In het onderzoek naar vrouwentijdschriften en hun rol binnen de Nederlandse samenleving ten tijde van de tweede feministische golf bestaan verschillende perspectieven; waar sommige onderzoekers deze tijdschriften beschouwden als een reflectie van de bestaande maatschappij en de maatschappelijke veranderingen daarbinnen, wezen anderen juist op hun rol als drijvende kracht achter deze sociale ontwikkelingen.

Een eerste visie op vrouwentijdschriften binnen een feministische context werd ten tijde van de tweede feministische golf al gegeven door Iris Wassenaar, die in 1970 in haar werk *Vrouwenbladen: spiegels van een mannenmaatschappij* betoogde dat vrouwentijdschriften een negatief effect hadden op hun publiek. Zij was namelijk van mening dat deze tijdschriften de rol van vrouwen als moeders en huisvrouwen dusdanig benadrukten, dat ze als instrumenten van het patriarchaat en het kapitalisme konden worden beschouwd.⁷ De sociologen Christien Brinkgreve en Michel Korzec publiceerden in 1978 *Margriet weet raad: gevoel, gedrag, moraal in Nederland 1938-1978*, waarin zij door middel van een inhoudsanalyse van de adviesrubriek ‘Margriet weet raad’ onderzochten hoe maatschappelijke processen zoals democratisering, secularisering, welvaartstijging, daling van het kindertal en emancipatie

⁶ M. Hülsken, *Kiezen voor kinderen? Vrouwentijdschriften en hun lezeressen over het kaholieke huwelijksleven, 1950 – 1975* (2010) 94.

⁷ I. Wassenaar, ‘Vrouwenbladen: spiegels van een mannenmaatschappij’ (Amsterdam 1976) 69-84.

weerspiegeld waren in deze rubriek. Zij concludeerden dat vrouwentijdschriften, waaronder Margriet, functioneerden als een reflectie van hun tijd, waarbij de inhoud van de rubriek een weerspiegeling vormde van de problemen die leefden onder de bevolking.⁸

Naast de visie dat vrouwentijdschriften vooral een reflecterende functie hadden, werd later ook gesteld dat deze media een actievere rol speelden bij het in gang zetten van maatschappelijke veranderingen dan in eerste instantie beargumenteerd werd. Een dergelijk perspectief werd in 1996 voor het eerst geboden door historicus Remieg Aerts, die het tijdschrift niet alleen als een passieve weerspiegeling van de maatschappij zag, maar ook als een actieve culturele factor die maatschappelijke veranderingen kon beïnvloeden. Hij stelde dat tijdschriften door hun functie als informatiedrager, discussiepodium en opiniemaker een bijdrage leverden aan sociale en culturele ontwikkelingen.⁹

In hetzelfde jaar schreef Irene Costera Meijer over de feministische bewustwording onder de Nederlandse vrouwen ten tijde van de tweede feministische golf. In haar werk maakte zij gebruik van een breed scala aan populaire media, waaronder tijdschriften, maar ook artikelen, brochures en boeken. In haar werk stelde Meijer wat haar primaire bronnen betrof dat deze niet alleen een reflectie waren van de samenleving op een bepaald moment, maar ook een medium waren voor het in gang zetten van sociale veranderingen; ze droegen actief bij aan het bewustwordingsproces onder vrouwen en aan de opkomst van de feministische beweging.¹⁰

In haar werk maakt Marloes Hülksen ook gebruik van tijdschriften, maar zij voegt daar een extra dimensie aan toe door te kijken naar Nederlandse vrouwentijdschriften, en de manier waarop thema's als moederschap, gezinsgrootte, geboorteregeling en de seksuele moraal daarin beschreven werden, en hoe dit veranderde in de periode tussen 1950 en 1975. Door daarnaast ook interviews te houden met de lezers, kon ze achterhalen hoe hun opvattingen door deze tijdschriften beïnvloed werden.¹¹ Ondanks deze bijdragen aan het onderzoek naar vrouwentijdschriften, stelde Hülksen vast dat systematisch onderzoek naar de inhoud en invloed van Nederlandse vrouwentijdschriften in de twintigste eeuw alsnog vrij

⁸ C. Brinkgreve & M. Korzec, "Margriet weet raad". Gevoel, gedrag, moraal in Nederland 1938-1978' (Utrecht 1978) 126 - 127.

⁹ R.A.M. Aerts, 'Het tijdschrift als culturele factor en als historische bron', *Gronings Historisch Tijdschrift* 30:135 (1996) 170 - 182, aldaar 178 - 179.

¹⁰ I. Meijer, 'Het persoonlijke wordt politiek: feministische bewustwording in Nederland 1965 - 1980' (Amsterdam 1996) 26 - 27.

¹¹ M. Hülksen, *Kiezen voor kinderen? Vrouwentijdschriften en hun lezeressen over het katholicke huwelijksleven, 1950 - 1975* (2010) 10 - 13.

beperkt is. Bovendien werd in eerder onderzoek voornamelijk gekeken naar de inhoud van de tijdschriften en veel minder naar de receptie bij de lezers, waardoor onduidelijk bleef welke invloed deze tijdschriften daadwerkelijk hadden.¹²

Mijn onderzoek richt zich daarom op de Nederlandse vrouwentijdschriften *Margriet* en *Libelle*, en de manier waarop deze tijdschriften de spanning tussen traditionele en veranderende opvattingen over vrouwelijkheid weerspiegelden tussen 1965 en 1980, de periode van de tweede feministische golf. De onderzoeksvraag die daarbij gesteld wordt, is dan ook: “Hoe reflecteerden de Nederlandse vrouwentijdschriften *Margriet* en *Libelle* ten tijde van de tweede feministische golf (1965 – 1980) de spanning tussen traditionele en in deze periode veranderende opvattingen over vrouwelijkheid?” Daarmee wordt een kleine bijdrage geleverd aan de beperkte bestaande kennis over de inhoud van Nederlandse vrouwentijdschriften in de twintigste eeuw. Er is gekozen voor *Margriet* en *Libelle* als casus vanwege hun brede reikwijdte onder de vrouwelijke bevolking van Nederland. Daardoor kan de inhoud een representatief beeld schetsen van de ideeën over vrouwelijkheid die in die tijd in de Nederlandse samenleving bestonden.¹³ Het onderwerp dat onderzocht wordt, is echter in lijn met Wassenaar en Meijer, de rol die populaire media speelden bij de feministische bewustwording van vrouwen ten tijde van de tweede feministische golf. Wat de periodisering betreft wordt er dan ook voortgebouwd op de benadering van Meijer, die haar onderzoek naar de tweede feministische golf plaatst tussen 1965 en 1980.¹⁴

Bronnen en methode

Er bestaat in feite geen voorgeschreven werkwijze voor het bestuderen van tijdschriften binnen de context van historisch onderzoek, en dus zal er binnen dit onderzoek gebruik worden gemaakt van een aantal verschillende methoden om zo tot een antwoord op de onderzoeksvraag te komen.¹⁵ In de hoofdzaak zal er daarom een bredere analyse van de historische context, gebaseerd op bestaande secundaire literatuur, gecombineerd worden met een meer nauwkeurige kwantitatieve en kwalitatieve analyse van de inhoud van het primaire bronmateriaal.

¹² M. Hülsken, ‘Kiezen voor kinderen? Vrouwentijdschriften en hun lezeressen over het katholieke huwelijksleven, 1950-1975’ (2010) 19.

¹³ J. Verriet, ‘Een gevaarlijk avontuur. De beeldvorming omtrent buitenlandse eetculturen in Nederland, 1950 – 1970’, *Volkskunde* 116:2 (2015) 177 – 192.

¹⁴ I. Meijer, ‘Het persoonlijke wordt politiek: feministische bewustwording in Nederland 1965 - 1980’ (Amsterdam 1996) 25 – 28.

¹⁵ M. Hülsken, ‘Kiezen voor kinderen? Vrouwentijdschriften en hun lezeressen over het katholieke huwelijksleven, 1950-1975’ (2010) 19.

Er is door Remieg Aerts wel een theoretisch kader opgesteld dat als basis kan worden gebruikt om een dergelijke methode te formuleren. Hij stelt allereerst dat tijdschriften binnen hun ‘culturele infrastructuur’ bestudeerd moeten worden, ofwel dat het van belang is om allereerst te begrijpen hoe deze tijdschriften zich verhielden tot bredere culturele en maatschappelijke ontwikkelingen in de periode waarin ze verschenen. De waarde van tijdschriften binnen historisch onderzoek ligt volgens Aerts in het feit dat ze representatief zijn voor zowel de visie van de redactie, als die van het publiek. De meeste tijdschriften bevatten namelijk artikelen die geschreven zijn door allerlei verschillende auteurs, waardoor ze een soort gemiddelde representeren, op wat voor niveau dan ook. Een onderzoeker kan tijdschriften daarom analyseren op basis van terugkerende thema’s, stilistische kenmerken en impliciete sociale of politieke boodschappen.¹⁶

De geselecteerde tijdschriften zijn afkomstig uit de jaren 1965, 1970, 1975 en 1980. In plaats van alle publicaties uit de periode tussen 1965 en 1980 te bekijken, is er gekozen voor een steekproef, omdat *Margriet* en *Libelle* wekelijks verschenen en een algehele analyse van alle beschikbare nummers in deze periode te omvangrijk zou zijn voor de grootte van dit paper. Door echter wel alle nummers uit deze jaargangen te analyseren, wordt er een representatief beeld verkregen van de inhoud van beide tijdschriften op een aantal ijkpunten gedurende de onderzoeksperiode. Daarbij kan er op deze manier ook rekening worden gehouden met de onderlinge samenhang tussen de verschillende nummers in een jaargang.

Het onderzoek is verdeeld over een tweetal deelvragen, die in twee hoofdstukken uitgewerkt zullen worden. Daarbij zal er allereerst worden gekeken naar het algemene kader van de tweede feministische golf, met aandacht voor de sociale, culturele en politieke veranderingen die deze beweging kenmerkten. Dit zal namelijk de historische context van de periode die onderzocht wordt duidelijk maken, maar zal ook essentieel zijn om de inhoud van de tijdschriften binnen hun eigen context te plaatsen, te interpreteren en daardoor te begrijpen, wat volgens Aerts cruciaal is.¹⁷ De specifieke deelvraag die bij het eerste hoofdstuk hoort, is: “Wat waren de belangrijkste sociale, culturele en politieke veranderingen die de tweede feministische golf in Nederland kenmerkten?” De eerste deelvraag zal worden beantwoord op basis van reeds bestaande literatuur over de tweede feministische golf in Nederland. Dit zal echter niet alleen een historisch kader creëren voor het onderzoek als geheel, maar zal ook

¹⁶ R.A.M. Aerts, ‘Het tijdschrift als culturele factor en als historische bron’, *Gronings Historisch Tijdschrift* 30:135 (1996) 170 – 182, aldaar 180 – 181.

¹⁷ R.A.M. Aerts, ‘Het tijdschrift als culturele factor en als historische bron’, *Gronings Historisch Tijdschrift* 30:135 (1996) 170 – 182, aldaar 179 – 180.

bepalend zijn voor welke artikelen uit de tijdschriften geselecteerd worden voor de inhoudelijke analyse.

De tweede deelvraag is namelijk gericht op de inhoud van de tijdschriften zelf: “Hoe werden de verschillende thema’s waar binnen tweede feministische golf belang aan werd gehecht weergegeven in de inhoud van *Margriet* en *Libelle*?” Daarbij wordt er deels voortgebouwd op het werk van Meijers, waarin zij stelde gebruik te hebben gemaakt van wat zij beschreef als ‘zichzelf feministisch of emancipatorisch noemende tijdschriften, artikelen, brochures en boeken die tussen 1965 en 1980 zijn gepubliceerd’.¹⁸ Er wordt ook gebruik gemaakt van het theoretisch kader van Aerts, waarin hij stelt dat er bij de analyse van tijdschriften gelet moet worden op terugkerende thema’s.¹⁹

Er worden daarom op basis van de bestaande literatuur in het eerste hoofdstuk relevante thema’s gedefinieerd die van belang waren binnen de context van de tweede feministische golf, waarna artikelen uit de publicaties van *Margriet* en *Libelle* waarin deze thema’s worden besproken verder geanalyseerd worden in het tweede hoofdstuk. De artikelen die zijn geselecteerd voor de analyse, zijn gekozen op basis van hun inhoud, waarin een of meerdere van de centrale thema’s worden besproken.

De inhoud van de tijdschriften wordt geanalyseerd met behulp van zowel kwantitatieve als kwalitatieve methoden. De kwantitatieve analyse wordt uitgevoerd om inzicht te krijgen in de frequentie en zichtbaarheid van bepaalde thema’s binnen beide tijdschriften. Daaruit kan worden afgeleid hoe vaak bepaalde thema’s aan bod kwamen, en dus in welke mate *Margriet* en *Libelle* ruimte gaven aan de thema’s die door de vrouwenbeweging werden aangekaart. Daarbij kan het echter ook voorkomen dat er in een artikel meerdere relevante thema’s aan bod komen. In dat geval is ervoor gekozen om het artikel in alle relevante categorieën mee te nemen, om een zo volledig mogelijk beeld te schetsen van de frequentie waarmee een bepaald thema aan bod kwam.

De kwalitatieve analyse wordt gedaan door alle geselecteerde artikelen te lezen, en daarbij te letten op de representatie van de thema’s en de algemene strekking van de artikelen, maar ook mogelijke bijzonderheden. Door de taal, de toon en de argumentatie te analyseren, kan er inzichtelijk worden gemaakt hoe *Margriet* en *Libelle* over de geselecteerde thema’s

¹⁸Meijer, I., ‘Het persoonlijke wordt politiek: feministische bewustwording in Nederland 1965 - 1980’ (Amsterdam 1996) 6 – 8.

¹⁹R.A.M. Aerts, ‘Het tijdschrift als culturele factor en als historische bron’, *Gronings Historisch Tijdschrift* 30:135 (1996) 170 – 182, aldaar 180 – 181.

schreven, en welke perspectieven ze daarbij hanteerden. De kwantitatieve en de kwalitatieve analyse vullen elkaar dus aan, doordat er een gedetailleerd beeld wordt geschetst van de frequentie en de manier waarop *Margriet* en *Libelle* de belangrijkste thema's van de tweede feministische golf in hun tijdschriften weergaven. De bijlagen bevatten een overzicht van beide analyses, waarin per tijdschrift en jaargang het aantal artikelen en de behandelde thema's vermeld is, evenals een korte samenvatting van de inhoud.

Door de resultaten van beide deelvragen samen te brengen, kan een genuanceerd beeld worden geschetst van de spanning tussen de traditionele en veranderende opvattingen over vrouwelijkheid zoals deze gereflecteerd werden in *Margriet* en *Libelle*. Daarbij wordt zowel gekeken naar de context waarin deze tijdschriften werden gepubliceerd, als de concrete inhoud van deze publicaties. Dit onderzoek hoopt daarmee een bijdrage te kunnen leveren aan het bredere historische debat over de positie van populaire media in maatschappelijke veranderingen.

Hoofdstuk 1: De Tweede Feministische Golf

De tweede feministische golf deed in Nederland omstreeks de jaren zestig haar intrede, en markeerde het begin van een periode van ingrijpende sociale, culturele en politieke veranderingen. Deze beweging bouwde weliswaar voort op de ideeën van de eerste feministische golf, maar richtte zich op een veel breder scala aan thema's als de hervorming van genderrollen, gelijke rechten op de arbeidsmarkt, anticonceptie en het recht op abortus.²⁰ Deze emancipatorische beweging vond niet alleen plaats in de politieke en de publieke sfeer, maar drong ook door tot de populaire cultuur en media, waaronder vrouwen tijdschriften zoals de *Margriet* en de *Libelle*.²¹

In dit hoofdstuk wordt de algemene context van de tweede feministische golf nader onderzocht en beschreven. Het doel van dit hoofdstuk is tweeledig. Er wordt enerzijds een algemeen beeld geschetst van de tweede feministische golf in Nederland in de periode tussen 1965 en 1980, waarbij er gekeken wordt naar de verschillende sociale, culturele en politieke veranderingen die er door deze beweging teweeg werden gebracht. Dit overzicht vormt anderzijds echter ook de context waarbinnen de primaire bronnen waar in dit onderzoek naar gekeken wordt, de *Margriet* en de *Libelle*, gepubliceerd werden. Deze context is van belang om deze bronnen te begrijpen en te interpreteren. Daarnaast kunnen er op basis van deze achtergrondinformatie ook een aantal thema's worden onderscheiden, waar veel belang aan werd gehecht door de aanhangers van de tweede feministische golf. Deze thema's dienen vervolgens in het volgende hoofdstuk als basis voor het selecteren van relevante artikelen. Deze achtergrond vormt daarmee een belangrijke basis voor het volgende hoofdstuk, waarin een uitgebreidere analyse van de *Margriet* en de *Libelle* wordt beschreven.

De vraag die in dit hoofdstuk centraal staat, is: "Wat waren de belangrijkste sociale, culturele en politieke veranderingen die de tweede feministische golf in Nederland kenmerkten?" Er zal allereerst in worden gegaan op de tweede feministische golf in Nederland, waarna de aandacht zal worden verlegd naar de verschillende actiegroepen die van belang waren binnen deze beweging. Er zal daarna ook nog gekeken worden naar de rol van de media en de populaire cultuur, hoewel dit in het gehele hoofdstuk een terugkerend thema

²⁰ J. Outshoorn, 'Half werk. Vrouwenbeweging, emancipatie en politiek in Nederland, 1950 – 1990', *Leidschrift: Nederlanders en Hun Gezagdragers. Politieke Cultuur In Nederland 1950 – 1990* 17 (2002) 35 – 52, aldaar 35.

²¹ E. van Zoonen, 'The Women's Movement and the Media: Constructing a public identity', *European Journal of Communication* 7:4 (1992) 453 – 476, aldaar 453 – 454.

zal zijn. Dit is van belang, omdat op deze manier ook het aandeel van de *Margriet* en de *Libelle* in deze veranderingen kan worden geïdentificeerd.

§ 1.1 De tweede feministische golf in Nederland

De tweede feministische golf in Nederland vond haar oorsprong in een bredere internationale beweging, waarvan de wortels terug te vinden zijn in de Verenigde Staten. In 1963 publiceerde Betty Friedan haar invloedrijke boek *The Feminine Mystique*, waarin ze de beperkingen van het traditionele rollenpatroon van vrouwen in het naoorlogse Amerika analyseerde en bekritiseerde. Het was volgens historica Irene Pronk dan ook met name dit boek dat de katalysator vormde voor de oprichting van de Amerikaanse vrouwenbeweging.²² Haar gedachtegoed, waarbij het idee van de ‘feminine mystique’ centraal staat, is door politicologe Valery Bryson samengevat. Friedan betoogde namelijk dat feministische idealen werden verdrongen door een allesoverheersende ‘feminine mystique’. Dit concept hield volgens haar in dat vrouwen werden gemanipuleerd en overtuigd van het idee dat het huishouden en hun gezinsleven het enige was wat hen voldoening zou geven. Dit idee werd versterkt door onder andere vrouwentijdschriften en de reclame-industrie, die dit ideaalbeeld constant bevestigden. Daardoor werd het bestaan van de Amerikaanse vrouw volgens Friedan gereduceerd tot het vinden van een echtgenoot, en het zorgen voor hem en hun kinderen. De oorzaak van dit probleem was volgens Friedan het feit dat Amerikaanse vrouwen geen enkele kans kregen op onafhankelijkheid of zelfontplooiing, waardoor de maatschappelijke positie van de vrouw beperkt werd tot de privésfeer. Daarom vond zij het dan ook van cruciaal belang om vrouwen bewust te maken van zowel de mogelijkheden die zij hadden in de publieke sfeer, als de kunstmatigheid van de beperkingen die hen werden opgelegd. Het onderwijs beschouwde zij binnen dit kader als de voornaamste mogelijkheid om deze verandering te kunnen realiseren, en daar zette zij zich dan ook voor in.²³

Het werk van Betty Friedan inspireerde soortgelijke bewegingen in andere landen. Outshoorn stelt dat de veranderende verhoudingen tussen mannen en vrouwen, en de bijbehorende opvattingen over vrouwelijkheid en mannelijkheid, een van de belangrijkste sociaal-culturele veranderingen was in West-Europese landen na de Tweede Wereldoorlog.²⁴ Anneke Ribberink beaamt dat er na de oorlog belangrijke veranderingen plaatsvonden,

²² I. Pronk, ‘Uitgesproken vrouwen. Vrouwenpraatgroepen in Nederland 1970 – 1980’, *Tijdschrift voor Genderstudies* 2 (2006) 26 – 36, aldaar 28.

²³ V. Bryson, ‘Feminist Political Theory: An Introduction’ (New York 1992) 140 – 141.

²⁴ J. Outshoorn, ‘Half werk. Vrouwenbewegingen, emancipatie en politiek in Nederland, 1950 – 1990’, *Leidschrift: Nederlanders En Hun Gezagdragers in Nederland 1950 - 1990* (2002) 35 – 52, aldaar 35.

waaronder toenemende welvaart, ontzuiling en deconfessionalisering, waardoor mensen meer vrijheden hadden. Dit maakte het ontstaan van andere normen en waarden volgens haar mogelijk, waaronder ook ideeën omtrent de verhoudingen tussen mannen en vrouwen.²⁵ Dergelijke ideeën bereikten Nederland echter relatief laat; de tweede feministische golf kwam hier pas eind jaren zestig echt op gang.²⁶ In de jaren zestig was het kostwinner-huisvrouwmodel nog altijd het dominante ideaal in de Nederlandse samenleving. Binnen dit model was er sprake van een verdeling van de arbeid tussen mannen en vrouwen, waarbij er van de man verwacht werd dat hij buitenshuis de kost zou winnen, en dat de vrouw binnenshuis werkte als moeder en huisvrouw. Wat dit betreft stelt Joyce Outshoorn dat Nederland, in vergelijking met andere landen in Europa, lange tijd het laagste percentage vrouwen kende dat deel uit maakten van de beroepsbevolking.²⁷ Het feit dat het kostwinner-huisvrouwmodel de overhand had binnen de Nederlandse samenleving van de jaren zestig wordt ook beaamt door Anneke Ribberink. Zij schrijft dat tegen het einde van de jaren zestig 87% van alle getrouwde vrouwen voltijds huisvrouw was.²⁸

Een deel van de Nederlandse vrouwen werkte echter wel buitenshuis, waaronder ook Joke Kool-Smit. Een belangrijke gebeurtenis in deze periode was de publicatie van haar artikel *Het Onbehagen bij de Vrouw* in het literaire tijdschrift *De Gids* in november van het jaar 1967. In haar artikel bekritiseerde Kool-Smit echter, in lijn met Friedan, dit dominante huwelijksideaal dat er volgens haar voor zorgde dat vrouwen economisch afhankelijk waren van hun man.²⁹ Ze was zelf een moeder van twee kinderen toen ze haar artikel schreef, en had daarnaast een baan. Dit schrijft Marja Vuisje in de biografie die zij schreef over Joke Kool-Smit. Het was haar positie als werkende moeder die ervoor zorgde dat ze zich bewust werd van het feit dat de maatschappij niet was afgestemd op vrouwen die hun gezin met hun werk wilden combineren, en ze realiseerde zich hoezeer vrouwen werden belemmerd in de toenmalige maatschappij.³⁰

²⁵ A. Ribberink, 'Behaaglijk onbehagen. De tegenstrijdige impact van de tweede feministische golf', *Nieuwste tijd* 1:2 (2001) 21 – 37, aldaar 22 – 23.

²⁶ I. Pronk, 'Uitgesproken vrouwen. Vrouwenpraatgroepen in Nederland 1970 – 1980', *Tijdschrift voor Genderstudies* 2 (2006) 26 – 36, aldaar 28.

²⁷ J. Outshoorn, 'Half werk. Vrouwenbewegingen, emancipatie en politiek in Nederland, 1950 – 1990', *Leidschrift: Nederlanders En Hun Gezagdragers in Nederland 1950 - 1990* (2002) 35 – 52, aldaar 35.

²⁸ A. Ribberink, 'Behaaglijk onbehagen. De tegenstrijdige impact van de tweede feministische golf', *Nieuwste tijd* 1:2 (2001) 21 – 37, aldaar 21 – 22.

²⁹ I. Pronk, 'Uitgesproken vrouwen. Vrouwenpraatgroepen in Nederland 1970 – 1980', *Tijdschrift voor Genderstudies* 2 (2006) 26 – 36, aldaar 28; A. Ribberink, 'Memoires van onze tijd. Impressies van de tweede feministische golf', *Groniek* 166 (2005) 105 – 116, aldaar 108.

³⁰ M. Vuijsje, 'Joke Smit: biografie van een feministe' (Amsterdam 2018) 7.

Het artikel van Kool-Smit wordt over het algemeen gezien als het begin van de tweede feministische golf in Nederland.³¹ In haar biografie wordt ook het belang van het artikel dat door Kool-Smit geschreven werd benadrukt. Wat dit betreft stelt Vuisje namelijk dat alle onderwerpen waarvoor feministen zich in de jaren daarna inzetten, in dit artikel al werden behandeld. Dit waren zaken als abortus, het afschaffen van kostwinnersvoordelen en de bestaande belastingwetgeving, betere onderwijskansen voor meisjes en vrouwen, en goede en goedkope kinderopvang.³² Ze riep vrouwen op om hun belangen niet alleen op parlementair en beleidsniveau, maar ook in hun persoonlijke leven te verdedigen, binnen hun eigen huishouden. Een centraal concept in Kool-Smits betoog was daarbij dat van zelfbeschikking. Zij stelde dat, waar mannen vanzelfsprekend zeggenschap hadden over hun eigen leven, en vaak ook over dat van hun echtgenote en kinderen, vrouwen dit recht niet hadden. Zij was daarom van mening dat vrouwen zich moesten organiseren, zodat zij niet alleen zouden kunnen opkomen voor hun eigen rechten, maar ook voor die van andere vrouwen.³³

Dergelijke ideeën vonden gehoor bij een toenemend aantal vrouwen die zich bewust werden van de manier waarop de toenmalige samenleving hen beperkte. Er ontstond onder hen een groeiend besef dat vrouwen, om onafhankelijk te worden, moesten breken met hun huidige, afhankelijke positie. Deze nieuwe manier van denken leidde tot de ontwikkeling van een alternatief discours over vrouwelijkheid en de rol van vrouwen in de samenleving, dat steeds meer vrouwen wist te inspireren. Dit leidde onder andere tot het ontstaan van verschillende actiegroepen, die zich inzetten voor de belangen van vrouwen.³⁴

§ 1.2 Belangrijke actiegroepen en organisaties

De tweede feministische golf in Nederland werd verstrekt, en de ideeën erbinnen werden verspreid door de oprichting en activiteiten van verschillende invloedrijke vrouwenorganisaties en actiegroepen. De meest prominente organisaties in Nederland waren de Man-Vrouw Maatschappij, wat ook wel werd afgekort tot MVM, en Dolle Mina.³⁵

³¹ J. Outshoorn, 'Half werk. Vrouwenbewegingen, emancipatie en politiek in Nederland, 1950 – 1990', *Leidschrift: Nederlanders En Hun Gezagdragers in Nederland 1950 - 1990* (2002) 35 – 52, aldaar 40.

³² M. Vuijsje, 'Joke Smit: biografie van een feministe' (Amsterdam 2018) 11.

³³ I. Meijer, 'Het persoonlijke wordt politiek: feministische bewustwording in Nederland 1965 - 1980' (Amsterdam 1996) 45.

³⁴ I. Pronk, 'Uitgesproken vrouwen. Vrouwenpraatgroepen in Nederland 1970 – 1980', *Tijdschrift voor Genderstudies* 2 (2006) 26 – 36, aldaar 29; I. Meijer, 'Het persoonlijke wordt politiek: feministische bewustwording in Nederland 1965 - 1980' (Amsterdam 1996) 129 – 130.

³⁵ I. Pronk, 'Uitgesproken vrouwen. Vrouwenpraatgroepen in Nederland 1970 – 1980', *Tijdschrift voor Genderstudies* 2 (2006) 26 – 36, aldaar 29; I. Meijer, 'Het persoonlijke wordt politiek: feministische bewustwording in Nederland 1965 - 1980' (Amsterdam 1996) 129 – 130.

De MVM werd opgericht in 1968, met als initiatiefneemster en eerste voorzitter de al eerder besproken Joke Kool-Smit, die zich samen met andere leden inzette voor het doorbreken van bestaande rolpatronen.³⁶ De Man-Vrouw Maatschappij heeft volgens Agnes van Steen over het algemeen minder aandacht gekregen in de bestaande literatuur, wat volgens haar in verband kan worden gebracht met het feit dat Dolle Mina met haar opvallende acties veel aandacht van de media op zich wist te vestigen. Het was volgens van Steen echter deze actiegroep die voor het eerst sinds de eerste feministische golf zorgde voor een opleving van de vrouwenbeweging in Nederland.³⁷ Deze organisatie was een pressiegroep en trachtte dus met name invloed uit te oefenen middels verwante organisaties, waaronder bijvoorbeeld ook Dolle Mina, maar ook via politieke partijen en de overheid om daadwerkelijke veranderingen te realiseren.³⁸ De leden van de MVM waren namelijk, zoals door Outshoor beschreven wordt, over het algemeen goed opgeleide, wat oudere getrouwde vrouwen met kinderen, die vaak ook een baan hadden. De vrouwen die deze vereniging samen oprichtten kenden elkaar vanuit de politiek. Zij waren onder andere lid van de PvdA, de Vrouwenbond van de PvdA of de Nederlandse Vereniging voor Seksuele Hervorming, ofwel de NVSH. Deze vrouwen waren dus ook voorafgaand aan de oprichting van de MVM al betrokken bij de politiek, maar zetten zich vanaf dit moment ook op een andere manier in voor de belangen van vrouwen. Daarnaast wilden zij ook nog meer vrouwen bij de politiek te betrekken, zodat zij daar ook zelf voor hun rechten op zouden kunnen komen. De leden ervan zetten zich in voor zaken als gelijke betaling, gelijke kansen op arbeid, opleiding en promotie, deeltijdwerk, bijscholingsmogelijkheden, crèches en anticonceptie. De MVM stelde de bestaande rolpatronen aan de orde, en wilde dat kinderen minder sekse-specifiek zouden worden opgevoed.³⁹

De groepering Dolle Mina hanteerde in tegenstelling tot de MVM een directere aanpak, waarmee zij zich meer zichtbaar probeerden te maken in het openbare debat. De acties van Dolle Mina waren bedoeld om de aandacht te trekken van de pers, en met haar provocerende acties was deze actiegroep in staat om media-aandacht en daarmee brede

³⁶ I. Meijer, 'Het persoonlijke wordt politiek: feministische bewustwording in Nederland 1965 - 1980' (Amsterdam 1996) 48.

³⁷ A. van Steen, 'De vergeten actiegroep Man Vrouw Maatschappij', *Leidschrift: Vrijheid, gelijkheid, zusterschap. De tweede feministische golf* 30 (2015) 31 – 52, aldaar 32.

³⁸ A. Ribberink, 'Memoires van onze tijd. Impressies van de tweede feministische golf', *Groniek* 166 (2005) 105 – 116, aldaar 109.

³⁹ J. Outshoorn, 'Half werk. Vrouwenbewegingen, emancipatie en politiek in Nederland, 1950 – 1990', *Leidschrift: Nederlanders En Hun Gezagdragers in Nederland 1950 - 1990* (2002) 35 – 52, aldaar 40 – 41.

maatschappelijke discussie te genereren rond feministische ideeën.⁴⁰ Er worden door Outshoorn een aantal voorbeelden gegeven van dit soort acties, waaronder het uitdelen van condooms op straat, het spannen van roze linten rond openbare toiletten als een pleidooi voor het creëren van openbare toiletten voor vrouwen, en het bezetten van de trappen van het instituut Nijenrode, dat toen nog geen vrouwelijke studenten toeliet. Deze organisatie bestond in tegenstelling tot de MVM voornamelijk uit jongere vrouwen, die hun ervaring in de politiek dan ook hadden opgedaan in jongeren- en studentenorganisaties. De standpunten van beide groepen verschilden echter niet veel van elkaar. Dolle Mina zette zich eveneens in voor crèches, vrije anticonceptie, vrije abortus en deeltijdwerk. Er werd daardoor ook door deze beide groepen samengewerkt in een aantal acties.⁴¹

Beide groepen hadden een gezamenlijke visie op de noodzaak van sociale strijd en bewustwording, maar de verschillen in hun benaderingen en strategieën maakten hen tot aparte entiteiten binnen de feministische beweging. De impact van zowel MVM als Dolle Mina op de feministische beweging in Nederland was echter onmiskenbaar, en ze speelden een belangrijke rol in het vergroten van de zichtbaarheid van feministische kwesties in het publieke debat.

§ 1.3 Media en populaire cultuur

De aandacht voor feministische ideeën, die mede door de acties van de hierboven besproken groepen werd gegeneerd, resulteerde in een toenemende zichtbaarheid van vrouwenrechtenkwesties in de Nederlandse media. Een bijzonder spanningsveld ontstond tussen de feministische beweging en bestaande vrouwentijdschriften als bijvoorbeeld de *Margriet* en de *Libelle*, die al langere tijd een groot vrouwelijk publiek bereikten. Deze tijdschriften, die zich altijd gericht hadden op thema's als huishouden, mode en opvoeding kregen in deze periode regelmatig kritiek van eerder besproken feministische actiegroepen, omdat ze volgens hen bijdroegen aan het in stand houden van traditionele rolpatronen.⁴²

Vanaf de vroege jaren zeventig begonnen zowel de *Margriet* als de *Libelle* echter, zij het voorzichtig, aandacht te besteden aan emancipatie en de veranderende rol van vrouwen in de Nederlandse maatschappij. In *Libelle* kreeg de feministische actiegroep Dolle Mina in

⁴⁰ V. van de Loo, 'De Vrouw Beslist: De Tweede Feministische Golf In Nederland' (Amsterdam 2005) 89.

⁴¹ J. Outshoorn, 'Half werk. Vrouwenbewegingen, emancipatie en politiek in Nederland, 1950 – 1990', *Leidschrift: Nederlanders En Hun Gezagdragers in Nederland 1950 - 1990* (2002) 35 – 52, aldaar 40 – 41.

⁴² M. Hülsken, 'Kiezen voor kinderen? Vrouwentijdschriften en hun lezeressen over het katholicke huwelijksleven, 1950 – 1975' (2010) 53 – 54.

1970 zelfs een eigen platform om haar boodschap over te brengen. Dit initiatief riep aanvankelijk echter weerstand op bij een deel van de lezers, die vonden dat dergelijke politieke kwesties niet thuishoorden in een tijdschrift als de *Libelle*. De redactie van de *Libelle* besloot daarom een gematigder toon aan te slaan om haar publiek niet te zeer van zich te vervreemden.⁴³

De redactie van de *Margriet* besloot in deze periode eveneens haar koers te wijzigen. Vanaf het midden van de jaren zestig ontwikkelde het tijdschrift een meer journalistieke aanpak en werd er meer aandacht besteed aan maatschappelijke thema's, waaronder de positie van de vrouw. Dit was weliswaar een stap in een nieuwe richting voor het tijdschrift, maar desondanks vond Dolle Mina de inspanningen van de redactie ontoereikend. De groep bekritiseerde de *Margriet* dan ook, omdat het tijdschrift in hun ogen vrouwen nog steeds te veel beperkt zag tot traditionele rollen en verantwoordelijkheden. Deze kritiek werd wederom geuit door middel van een opmerkelijke actie, waarbij er in dit geval voor gekozen werd om de redactie van de *Margriet* te bezetten met wc-rollen, omdat er volgens hen 'een luchtje aan de damesbladen zat'.⁴⁴ De spanningen tussen feministische activisten en de traditionele media weerspiegelden echter een bredere culturele verschuiving die op dit moment gaande was. Het was aan tijdschriften zoals *Margriet* en *Libelle* om een balans te vinden tussen het schrijven voor hun traditionele lezerspubliek en het inspelen op de maatschappelijke veranderingen die door de feministische beweging werden aangewakkerd.

§1.4 Besluit

De kernideeën van de tweede feministische golf waren gebaseerd op het streven naar gelijkheid tussen mannen en vrouwen, maar ook op vrouwelijkheid en bewustwording. De actiegroepen die in deze periode werden opgericht, zoals de Man-Vrouw Maatschappij en Dolle Mina, zetten deze ideeën om in actie en speelden een belangrijke rol in het vergroten van de zichtbaarheid van feministische kwesties in de samenleving. Hun activiteiten stimuleerden niet alleen maatschappelijke discussies, maar brachten ook veranderingen teweeg in de manier waarop vrouwen zichzelf en hun rol in de samenleving zagen. De zaken waar zij zich voornamelijk voor inzetten, kunnen worden onderverdeeld in drie thema's. Dit is allereerst het thema reproductieve gezondheid, waaronder zaken vrije anticonceptie en abortus

⁴³ M. Hülsken, 'Kiezen voor kinderen? Vrouwentijdschriften en hun lezeressen over het katholicke huwelijksleven, 1950 – 1975' (2010) 56; A. Ribberink, 'Memoires van onze tijd. Impressies van de tweede feministische golf', *Groniek* 166 (2005) 105 – 116, aldaar 112.

⁴⁴ M. Hülsken, 'Kiezen voor kinderen? Vrouwentijdschriften en hun lezeressen over het katholicke huwelijksleven, 1950 – 1975' (2010) 61.

vallen. Een tweede thema is arbeidsmarktparticipatie, waar de eis voor deeltijdwerk, gelijk loon en gelijke kansen op te arbeidsmarkt bij horen. Het laatste thema is veranderende rollenpatronen, waarbij de nadruk ligt op het breken met traditionele opvattingen over de positie van zowel mannen als vrouwen in de samenleving. De wisselwerking tussen deze tijdschriften en de feministische beweging biedt belangrijke inzichten in de complexe relatie tussen media, populaire cultuur en sociale verandering. Deze historische context, en de belangrijkste thema's van de tweede feministische golf die in dit hoofdstuk zijn geschetst, vormen het fundament voor het volgende hoofdstuk. Daarin zal worden onderzocht hoe de *Margriet* en de *Libelle* zowel de maatschappelijke veranderingen van deze periode weergaven.

Hoofdstuk 2: Feministisch Gedachtengoed in Vrouwentijdschriften

In het voorgaande hoofdstuk is de tweede feministische golf in Nederland besproken, wat enige achtergrondinformatie heeft verschaft, en daarmee een basis is gelegd voor een gedetailleerde analyse van zowel *Margriet* als *Libelle*. Daarnaast zijn er uit deze informatie een aantal thema's naar voren gekomen waar in dit hoofdstuk verder op in zal worden gegaan. Deze thema's, waaronder reproductieve gezondheid, arbeidsparticipatie en veranderende rollenpatronen, waren zaken waar de vrouwenbeweging zich voor inzette. Daarnaast wordt het thema emancipatie echter ook meegenomen, in het geval van artikelen waarin expliciet over emancipatie of de vrouwenbeweging wordt geschreven. In dit hoofdstuk volgt een analyse van de inhoud van *Margriet* en *Libelle*, waarbij deze thema's de basis vormen voor de thematische analyse van de tijdschriften. De deelvraag die daarbij centraal staat, is: "Hoe werden de verschillende thema's waar binnen tweede feministische golf belang aan werd gehecht weergegeven in de inhoud van *Margriet* en *Libelle*?"

Het hoofdstuk vangt aan met enige relevante informatie over zowel *Margriet* als *Libelle*, waarbij de positie van deze tijdschriften binnen de Nederlandse media zal worden besproken. Daarna wordt de analyse van deze tijdschriften uitgewerkt, waarbij de thema's een leidraad zullen vormen. Door zowel de inhoud als de context van deze artikelen te bespreken, zal inzicht worden verkregen in de manier waarop deze tijdschriften de maatschappelijke veranderingen van deze periode weergaven. Aan de hand van deze analyse zal daardoor een beeld kunnen worden gevormd van het aandeel dat tijdschriften als *Margriet* en *Libelle* hadden in de veranderingen die plaatsvonden in de perceptie van vrouwenrollen en de bredere maatschappelijke structuren tijdens de tweede feministische golf.

§ 2.1 *Margriet* en *Libelle*

De vrouwentijdschriften *Margriet* en *Libelle* zijn door Hülksen beschreven als 'traditionele' vrouwenbladen, die bedoeld waren voor een vrij algemeen vrouwelijk publiek.⁴⁵ In deze tijdschriften werd geschreven over verschillende zaken waar vrouwen belangstelling voor hadden, waarbij met name mode, naai- en breipatronen, recepten, verhalen en rubrieken met adviezen onderdelen waren die in elke publicatie wel terugkwamen. Beide tijdschriften werden door een groot deel van de Nederlandse bevolking gelezen, wat blijkt uit de oplagen. Tegen het einde van de jaren zestig had *Margriet* een oplage van bijna achthonderdduizend

⁴⁵ M. Hülksen, 'Fascinerend en veelzijdig: het vrouwentijdschrift als bron. Een leidraad voor de (beginnende) onderzoeker', *Vrouwentijdschriften* (2005).

exemplaren, wat dit tot het grootste vrouwentijdschrift van deze periode maakte, en *Libelle* had een oplage van ruim vijfhonderdduizend. Deze tijdschriften waren ondanks hun ruime bereik echter geen weerspiegeling van de denkbeelden die er aanwezig waren in de maatschappij, zo schrijft Jon Verriet. Er kan volgens hem echter wel beargumenteerd worden dat het publiek geïnteresseerd was in hetgeen wat er geschreven werd, waardoor er aangenomen kan worden dat de lezers zich in ieder geval tot op zekere hoogte konden vinden in de ideeën die aan bod kwamen in de tijdschriften.⁴⁶ Dit sluit aan bij het idee van Aerts, wat eerder al besproken werd, dat tijdschriften als bron representatief zijn voor de visie van zowel de redactie, als het publiek.⁴⁷

In de eerste helft van de jaren zestig vonden de meest opvallende veranderingen plaats wat betreft de inhoud van de *Margriet* en de *Libelle*, zo schrijft Hülsken. Er werd volgens haar in eerste instantie geen aandacht geschonken aan artikelen over zaken die als ongepast of zelfs als taboe werden beschouwd. Zij legt uit dat de redacties van deze tijdschriften lange tijd van mening waren dat artikelen over dergelijke thema's niet in hun tijdschriften pasten, omdat hun publiek daar geen belangstelling voor zou hebben. Daar kwam omstreeks halverwege de jaren zestig echter verandering in. Beide tijdschriften gingen mee in deze verandering, maar de *Libelle* deed dit over het algemeen op een wat meer gematigde toon. De *Margriet* was in veel gevallen wat uitgesprokener.⁴⁸ Daarbij waren de ideeën die er in deze vrouwentijdschriften naar voren kwamen volgens Hülsken echter vaak nogal tegenstrijdig. Er ontstond volgens haar mettertijd een soort spanningsveld waarin bestaande rollen bevestigd werden, maar ook doorbroken werden. In een en dezelfde publicatie van een vrouwentijdschrift konden traditionele idealen als het moederschap en het gezinsleven gepresenteerd worden als de hoogste vervulling voor een vrouw, terwijl er tegelijkertijd ook ruimte was voor verhalen over vrouwen die hun eigen ambities nastreefden.⁴⁹

§ 2.2 Reproductieve gezondheid

Het thema reproductieve gezondheid verwijst naar de artikelen die te maken hebben met anticonceptie, abortus, menstruatie en zwangerschap. In de geselecteerde jaargangen van

⁴⁶ J. Verriet, 'Een gevaarlijk avontuur. De beeldvorming omtrent buitenlandse eetculturen in Nederland, 1950 – 1970', *Volkskunde* 116:2 (2015) 177 – 192.

⁴⁷ R.A.M. Aerts, 'Het tijdschrift als culturele factor en als historische bron', *Gronings Historisch Tijdschrift* 30:135 (1996) 170 – 182, aldaar 180.

⁴⁸ M. Hülsken, 'Kiezen voor kinderen? Vrouwentijdschriften en hun lezeressen over het katholicke huwelijksleven, 1950 – 1975' (2010) 94.

⁴⁹ M. Hülsken, 'Kiezen voor kinderen? Vrouwentijdschriften en hun lezeressen over het katholicke huwelijksleven, 1950 – 1975' (2010) 53 – 54.

Margriet en *Libelle* werden deze verschillende zaken in meerdere artikelen besproken, waarbij het opvalt dat de frequentie waarmee deze thema's aan bod kwamen gedurende de jaren nogal veranderde. In het jaar 1965 werden onderwerpen die te maken hadden met reproductieve gezondheid in geen van beide tijdschriften besproken. In *Margriet* was er in de jaargangen 1970, 1975 en 1980 ineens echter wel aandacht voor deze onderwerpen. In *Libelle* daarentegen waren er in deze jaargangen eveneens artikelen te vinden over reproductieve gezondheid, maar in mindere mate dan dit in *Margriet* het geval was.

De ontwikkelingen die binnen de maatschappij in de jaren zestig plaatsvonden, werden over het algemeen pas vanaf de jaren zeventig gangbaar in *Margriet* en *Libelle*, stelt Hülksen.⁵⁰ Dit lijkt inderdaad het geval te zijn. In 1970 en 1975 werd er in *Margriet* een wekelijks terugkerende rubriek gepubliceerd genaamd 'Man en Vrouw', waarin verschillende maatschappelijke thema's werden besproken. Deze rubriek was zowel voorlichtend als opiniërend bedoeld.⁵¹ Een van de artikelen die in deze rubriek verscheen, was het artikel 'Een vrouw is anders op die dagen', wat geschreven werd door Noortje de Roy. In dit artikel werd er ingegaan op de menstruatie, wat dit inhield en waarom dit gepaard ging met bepaalde symptomen en klachten. Het was al met al een informerend artikel, waarin de menstruatie op een heldere manier beschreven en uitgelegd werd, en er werd verwezen naar verschillende deskundigen als bron voor de informatie die verschaft werd. Er werd halverwege het artikel echter ook benadrukt: "Heel belangrijk is hoe een moeder haar dochter voorlicht over de menstruatie." Daar lijkt uit naar voren te komen dat dit onderwerp weliswaar bespreekbaar wordt gemaakt, maar dat het alsnog iets is wat vrouwen alleen onderlig horen te bespreken. Het artikel werd echter afgesloten met: "Voor mannen – vaders, echtgenoten – is het ook goed om meer te weten over wat er met vrouwen gebeurt."⁵² Dit artikel was namelijk, zo schrijft ook Hülksen, met name gericht op de mannelijke lezers van het tijdschrift.⁵³ Daardoor bevatte dit artikel enerzijds nuttige en bruikbare informatie over het vrouwelijke lichaam, maar anderzijds ook advies met betrekking tot hoe mannen hier mee om dienden te gaan.⁵⁴

Een lastig thema als abortus werd lange tijd vermeden door vrouwentijdschriften, maar kreeg volgens Hülksen in 1970 voor het eerst een plaats in, wederom, de rubriek 'Man en

⁵⁰ M. Hülksen, 'Kiezen voor kinderen? Vrouwentijdschriften en hun lezeressen over het katholicke huwelijksleven, 1950 – 1975' (2010) 119.

⁵¹ M. Hülksen, 'Kiezen voor kinderen? Vrouwentijdschriften en hun lezeressen over het katholicke huwelijksleven, 1950 – 1975' (2010) 100.

⁵² N. de Roy, 'Een vrouw is anders op die dagen', *Margriet* nr. 10 (1970) 125 – 129.

⁵³ M. Hülksen, 'Kiezen voor kinderen? Vrouwentijdschriften en hun lezeressen over het katholicke huwelijksleven, 1950 – 1975' (2010) 109.

⁵⁴ N. de Roy, 'Een vrouw is anders op die dagen', *Margriet* nr. 10 (1970) 125 – 129.

Vrouw'. In dit eerste artikel, wat geschreven werd door Heleen Crul-Van Brussel en simpelweg 'Abortus ja of nee?' was genoemd, werd benadrukt dat een vrouw die ongewenst zwanger was recht had op zelfbeschikking, maar dat abortus desondanks alleen in noodgevallen een oplossing was. Het artikel positioneerde zich op een heel gematigde manier als het ware tussen de twee bestaande uitersten, door te stellen:

“Er zijn vrouwen die dolgelukkig zijn met een baby; er zijn er ook die alles doen om een kind te krijgen. Er zijn er ook die alles doen om geen kind te krijgen. Het is niet eerlijk om de opvattingen van de ene groep voor de andere te gebruiken. Het is ook niet eerlijk om het ene leven zonder meer in stand te willen houden ten koste van het andere. Er gaan dan ook stemmen op die zeggen dat het bij de vraag: abortus ja of nee, wat meer werkelijkheidszin getuigt de kwaliteit van betrokken levens in ogenschouw te nemen en bij een ernstig belangenconflict aan de ontplooiing van de moeder de voorkeur te geven.”⁵⁵

In dit citaat komt tot uiting dat het tijdschrift *Margriet* op een genuanceerde manier omging met het thema abortus, waarbij verschillende standpunten evenwichtig werden gepresenteerd. Daarmee erkende *Margriet* dat het vraagstuk van abortus complex was en erg gevoelig lag, en dat er rekening moest worden gehouden met verschillende belangen en perspectieven die niet altijd eenvoudig met elkaar te verenigen waren. Desondanks werd er in de laatste zin van het citaat wel een zekere voorkeur geuit, namelijk dat in het 'ernstig belangenconflict' de voorkeur diende uit te gaan naar 'de ontplooiing van de moeder'.⁵⁶

In het jaar 1975 werd er in *Margriet* een serie geschreven, wederom in de rubriek 'Man en Vrouw', waarin anticonceptie uitgebreid werd besproken. In het eerste artikel van deze serie werd de werking van de anticonceptiepil beschreven, evenals de negatieve effecten ervan. Daarbij werd er benadrukt: “Dat kleine tabletje dat je geen avond mag vergeten heeft meer gedaan dan het kindertal omlaag jagen. Het heeft voor de vrouw voor het eerst sinds haar bestaan gelijke kansen gegeven.”⁵⁷ De term anticonceptie verwijst naar alle bestaande manieren waarop kan worden voorkomen dat een eikel bevrucht wordt door een zaadcel. Deze term verwijst dus naar verschillende middelen, waaronder ook de anticonceptiepil.⁵⁸ De

⁵⁵ H. Crul-Van Brussel, 'Abortus ja of nee?', *Margriet* nr. 31 (1970) 78 – 82, aldaar 80.

⁵⁶ H. Crul-Van Brussel, 'Abortus ja of nee?', *Margriet* nr. 31 (1970) 78 – 82.

⁵⁷ J. Termos & G. Klinkhamer, 'De pil', *Margriet* nr. 38 (1975) 73 – 77, aldaar 73.

⁵⁸ R. Beerthuizen, 'Anticonceptie op maat: Van puberteit tot overgang' (Houten 2009) 17.

anticonceptiepil bereikte Nederland in 1962.⁵⁹ De pil was een belangrijk onderdeel van het emancipatieproces van de vrouw, omdat dit betekende dat vrouwen voor het eerst konden bepalen wanneer zij kinderen wilden krijgen.⁶⁰ Het tweede artikel in deze serie was gericht aan mensen die de anticonceptiepil niet willen gebruiken. Er werd in dit artikel dan ook een overzicht gegeven van alle andere anticonceptiemiddelen en -methode die er bekend waren, evenals de voor- en nadelen ervan.⁶¹

In *Libelle* werd in dit jaar ook een artikel gepubliceerd over de pil, waarbij er informatie werd gegeven over het gebruik van de anticonceptiepil door een vrouwenarts.⁶² De week erna verscheen er een artikel over menstruatie, waarin alle noodzakelijke informatie over menstruatievoorlichting, de menstruatiecyclus, de rol van de anticonceptiepil binnen de menstruatiecyclus, mogelijke klachten die vrouwen zouden kunnen ervaren, en producten die zij tijdens hun menstruatie konden gebruiken werden beschreven.⁶³

De reproductieve gezondheid van vrouwen kreeg in *Margriet* en *Libelle* vanaf de jaren zeventig steeds meer aandacht. Wanneer er in deze beide tijdschriften artikelen geschreven werden over zaken als menstruatie, anticonceptie en zelfs abortus, werd dit meestal gedaan op een informerende manier en vanuit een wetenschappelijke invalshoek. Er werden vaak verschillende experts en deskundigen bij deze artikelen betrokken, die bijvoorbeeld een aantal veelvoorkomende vragen beantwoorden of bestaande misverstanden de wereld uit probeerden te helpen.⁶⁴ Terwijl de artikelen doorgaans een neutrale toon hanteerden, werd er soms een standpunt duidelijker standpunt ingenomen, zoals bij de erkenning van de impact van de anticonceptiepil op de emancipatie van vrouwen.

§ 2.3 Arbeidsparticipatie

Het thema arbeidsparticipatie verwijst naar alle artikelen die te maken hebben met betaalde arbeid die door vrouwen verricht werd. In de geselecteerde jaargangen van *Margriet* en *Libelle* werd dit thema in verscheidene artikelen besproken, waarbij de frequentie waarmee dit gebeurde echter vrij wisselend was. In *Margriet* was er in de jaren 1965 en 1970 weinig tot geen aandacht voor betaalde arbeid van vrouwen, maar in de jaargangen 1975 en 1980 was dit

⁵⁹ M. Hülsken, 'Kiezen voor kinderen? Vrouwentijdschriften en hun lezeressen over het katholicke huwelijksleven, 1950 – 1975' (2010) 117.

⁶⁰ R. Beerthuizen, 'Anticonceptie op maat: Van puberteit tot overgang' (Houten 2009) 22.

⁶¹ J. Termos & G. Klinkhamer, 'Voor wie de pil niet wil', *Margriet* nr. 39 (1975) 87 – 91.

⁶² 'Wat is er waar van al die pil-verhalen?', *Libelle* nr. 22 (1975) 72 – 75.

⁶³ 'Alles over menstruatie: die meest vrouwelijke dagen van de maand', *Libelle* nr. 23 (1975) 58 – 62.

⁶⁴ M. Hülsken, 'Kiezen voor kinderen? Vrouwentijdschriften en hun lezeressen over het katholicke huwelijksleven, 1950 – 1975' (2010) 118.

thema in verschillende artikelen terug te vinden. In *Libelle* werd er in 1965 eveneens geen aandacht besteed aan de arbeidsparticipatie van vrouwen, maar in 1970 kwam daar ineens verandering in dankzij een serie artikelen die werd gepubliceerd over werkende vrouwen. In 1975 was dit onderwerp daarentegen echter weer nagenoeg afwezig, terwijl er in 1980 juist weer enkele artikelen aan gewijd werden in de vorm van een soortgelijke serie.

Er waren in Nederland relatief weinig vrouwen die aan betaald werk deden, zeker in vergelijking met andere Europese landen, hoewel dit aantal wel toenam. Daar voegt Ribberink aan toe dat de meeste werkende vrouwen een baan hadden uit financiële overwegingen, of om zichzelf verder te kunnen ontplooiën. Desondanks bleef het idee dat vrouwen met kinderen bleven werken volgens haar omstreden.⁶⁵

Een deel van de Nederlandse vrouwen had wel betaald werk, en daar werden dan ook een aantal artikelen aan gewijd in *Margriet* en *Libelle*. In deze artikelen werd echter voornamelijk benadrukt dat het belangrijk was voor deze vrouwen om een goede balans te vinden tussen hun betaalde werk en hun huishoudelijke taken. In 1970 publiceerde *Libelle* bijvoorbeeld een serie over werkende vrouwen genaamd 'Moeder heeft een baan'. Daarin werd geschreven over vrouwen die buitenshuis werken, maar ook een gezin en een huishouden hadden waar ze voor moeten zorgen. Er werden in deze serie daarom praktische tips gegeven over hoe zij dit konden combineren. Daarbij worden verschillende onderwerpen behandeld, waaronder hoe vrouwen naast hun baan alsnog voldoende tijd met hun kinderen door kunnen brengen, maar ook hoe de huishoudelijke taken verdeeld konden worden over de gezinsleden, waarbij de vrouw echter alsnog degene was die het overzicht moest bewaren.⁶⁶ In 1980 werd een soortgelijke serie gepubliceerd in *Libelle*, waarin werkende vrouwen werd gevraagd hoe zij hun huishouden bijhielden. In het eerste artikel van deze serie werd er echter wel erkent dat het combineren van betaald werk en huishoudelijke taken voor de meeste vrouwen een zware opgave was:

“Eigenlijk hebben vrouwen die buitenshuis werken twee banen; én hun werk én hun huishouden. Als ze thuiskomen moeten ze boodschappen doen, schoonmaken, wassen, koken en wat er nog meer komt kijken bij een huishouden. En dat terwijl ze er ook al een volledige dagtaak op hebben zitten. Hoe regelen ze dat? Denken ze nooit: had ik

⁶⁵ J. Ribberink, 'Behaaglijk onbehagen. De tegenstrijdige impact van de tweede feministische golf', *Nieuwste tijd* 1:2 (2001) 21 – 37, aldaar 24 – 25.

⁶⁶ 'Moeder heeft een baan', *Libelle* nr. 26 (1970) 21; 'Moeder heeft een baan', *Libelle* nr. 27 (1970) 20 – 21; 'Moeder heeft een baan', *Libelle* nr. 28 (1970) 20 – 21; 'Moeder heeft een baan', *Libelle* nr. 29 (1970) 24; 'Moeder heeft een baan', *Libelle* nr. 31 (1970) 18; 'Moeder heeft een baan', *Libelle* nr. 32 (1970) 26; 'Moeder heeft een baan', *Libelle* nr. 33 (1970) 20.

maar geen baan. Of: was er maar iemand die al die huishoudelijke karweitjes van me over kon nemen. En is het eigenlijk niet veel te zwaar, zo'n dubbele dagtaak?

Daarover gaat deze serie. Over vrouwen die én een huishouden én een baan hebben.”⁶⁷

In de rest van de serie worden verschillende vrouwen gevraagd naar de manier waarop zij hun huishouden combineren met hun baan.⁶⁸ De verhalen van deze vrouwen illustreren dat het idee van een combinatie van betaald werk en huishoudelijke taken nog steeds de standaard was voor veel vrouwen, maar dat er tegelijkertijd wel steeds meer werd nagedacht over alternatieve opties en nieuwe taakverdelingen binnen het gezin. Dit is in lijn met de meer egalitaire idealen waar men binnen de vrouwenbeweging achter stond, maar tegelijkertijd bleek de realiteit van de dagelijkse praktijk weerbarstig te zijn.

Een enkele uitzondering op deze regel is te vinden in een artikel dat in 1980 verscheen in *Margriet*, waarin er een overzicht werd gegeven van praktische tips voor het vinden van een baan. In het artikel ‘Hoe krijg ik de baan die ik graag wil?’ worden zaken besproken als het schrijven van een sollicitatiebrief en de nodige voorbereidingen die getroffen kunnen worden voorafgaand aan een sollicitatiegesprek, en hoe vrouwen zich het beste kunnen kleden voor een dergelijk gesprek. De toon van dit artikel is informerend, en er wordt meerdere keren advies gegeven door een man die werkzaam is als hoofd personeelszaken. Daarnaast is dit artikel een onderdeel van de rubriek ‘Vrouwzijn’, die gedurende het jaar 1980 wekelijks in *Margriet* te vinden was. In deze rubriek werden verschillende zaken behandeld, en werd door *Margriet* omschreven als: “Vrouwzijn is een rubriek waar uzelf centraal staat. Uw gezin, uw werk, uw gezondheid, uw leven.” Er werd dus aandacht besteed aan allerlei thema's die volgens *Margriet* deel uitmaakten van het leven van de gemiddelde vrouw, zowel binnen- als buitenshuis. Daarmee werd er wederom een soortement van middenweg genomen; er werd enerzijds aandacht besteed aan het ‘vrouw-zijn’ en de bijbehorende taken in het huishouden, maar er werd anderzijds ook aandacht besteed aan thema's als werk.⁶⁹

De aandacht voor arbeidsparticipatie in zowel *Margriet* als *Libelle* was wisselend, maar nam over het algemeen in de loop der jaren toe. Hoewel steeds meer vrouwen betaald werk gingen verrichten, werd in de artikelen sterk de nadruk gelegd op de noodzaak om werk

⁶⁷ E. Rozenbroek, ‘Nieuwe serie: werkende vrouwen praten over hun huishouden’, *Libelle* nr. 47 (1980) 130 – 131, aldaar 131.

⁶⁸ E. Rozenbroek, ‘Nieuwe serie: werkende vrouwen praten over hun huishouden’, *Libelle* nr. 47 (1980) 130 – 131; M. van Doorn, ‘Buitenshuis werkende vrouwen praten over hun huishouden’, *Libelle* nr. 48 (1980) 106 – 107; M. van Doorn, ‘Buitenshuis werkende vrouw: een secretaresse aan het woord’, *Libelle* nr. 50 (1980) 98 – 99.

⁶⁹ W. van Stuijvenberg, ‘Hoe krijg ik die baan die ik graag wil?’, *Margriet* nr. 34 (1980) 8 – 12.

en huishoudelijke taken te combineren. Dit weerspiegelde zowel de traditionele rolpatronen als de nieuwe discoursen over taakverdeling binnen het gezin. Er werden weliswaar praktische tips aangeboden voor werkende vrouwen, maar de algehele toon bleef gericht op het behouden van een balans tussen carrière en huishoudelijke verantwoordelijkheden.

De artikelen in *Margriet* en *Libelle* tonen aan dat veranderende rollenpatronen in de periode tussen 1965 en 1980 geleidelijk meer aandacht kregen, zij het op verschillende manieren en met wisselende perspectieven. In *Margriet* werd dit thema eerder en explicieter behandeld, waarbij men erkende dat traditionele rolpatronen onder druk stonden door maatschappelijke ontwikkelingen. De artikelen die later werden gepubliceerd pleitten voor meer gelijkwaardigheid tussen mannen en vrouwen, zowel binnen het gezin als daarbuiten. *Libelle* bleef aanvankelijk buiten dit discours, maar in 1980 werd er ook in dit tijdschrift aandacht besteed aan de veranderende rollenpatronen, zij het op een minder uitgesproken manier. Uiteindelijk laten beide tijdschriften zien dat de maatschappelijke opvattingen over de verhoudingen tussen mannen en vrouwen in deze periode aan het verschuiven waren, al was er nog onenigheid over de mate en wenselijkheid van deze veranderingen.

§ 2.4 *Veranderende rollenpatronen*

Het thema veranderende rollenpatronen verwijst naar de artikelen die te maken hebben met de toenemende gelijkberechtiging van mannen en vrouwen en de gevolgen daarvan voor de verwachtingen die er ten aanzien van mannen en vrouwen bestonden. In *Margriet* en *Libelle* werd er in eerste instantie, in het jaar 1965, nauwelijks aandacht besteed aan deze veranderingen. In de jaren hierna, in 1970 en 1975, werd er in *Margriet* echter meer ruimte in het tijdschrift vrijgemaakt voor artikelen over dit thema, waarna het aantal artikelen in 1980 weer iets afnam. In *Libelle* bleef de aandacht voor veranderende rollenpatronen in eerste instantie nog enigszins beperkt. In 1980 werd er echter meer ruimte gegeven aan artikelen over dit thema.

In 1970 werd er een artikel in *Margriet* gepubliceerd met de titel: ‘Is het gezin uit de tijd?’ In dit artikel werd er keken naar het traditionele gezin, bestaande uit een de heer des huizes, zijn vrouw en hun kinderen, en hoe lang dit model nog houdbaar was. Daarbij werd de vraag gesteld: “Wat is nog de zin van het gezin? Is dat ook al uit de tijd?” De rest van het artikel ging verder in op een aantal verschillende zaken, waaronder ook de traditionele rol van de moeder binnen het gezin, waarbij er wordt erkent dat deze rol aan het veranderen is:

“Dat blijkt ook uit de enorme waardering voor de vrouw als huisvrouw en moeder, de spil van het gezin, waar alles om draait. Dit stevige fundament waarop het gezin steunde, wordt echter steeds meer ondermijnd door allerlei (maatschappelijke) factoren, zoals de emancipatie van de vrouw, de verzwakking van het ouderlijk gezag, het dalen van de gemiddelde huwelijksleeftijd, het kleiner kindertal, veranderende woon- en werkomstandigheden en een toenemende gecompliceerdheid van de maatschappij.”⁷⁰

Er wordt in dit artikel echter ook benadrukt dat dit soort traditionele rolpatronen in deze periode nog altijd de meest prevalentie zijn:

“De man wordt immers nog altijd het meest gewaardeerd in zijn beroepsrol; de vrouw als huisvrouw en moeder.”⁷¹

Wat betreft het idee dat vrouwen hun gezin en hun carrière kunnen combineren, blijft het artikel enigszins terughoudend, wat echter voornamelijk te maken heeft met praktische bezwaren:

“Maar degenen die “moeder-de-vrouw” de maatschappij in willen hebben, zullen nu en in de toekomst stuiten op een groot aantal (emotionele) bezwaren. Kleine kinderen hebben hun moeder nodig, is een van die bezwaren. Het is een wijdverbreide volkswijsheid, die wel op waarheid berust, maar lang zo absoluut niet is, als hij wordt voorgesteld. Kleine kinderen hebben hun vader ook nodig. Te weinig aandacht van de moeder, of vader, is schadelijk voor de harmonische samenwerking van een kind, maar te veel ook.”⁷²

In dit artikel werd het thema van veranderende rolpatronen dus wel voorzichtig aangekaart, maar de traditionele gang van zaken werd nog niet afgewezen. Er werd desondanks wel erkend dat er iets aan het veranderen was in de maatschappij.⁷³ Een ander artikel in *Margriet*, van Harriet Freezer, gaat hier echter verder in. In dit artikel wordt besproken hoe men het beste om kan gaan met mogelijke meningsverschillen die kunnen ontstaan tussen echtgenoot en echtgenote.⁷⁴ Daarbij wordt in mindere mate ingegaan op de verschillende rollen die man

⁷⁰ H. Crul-Van Brussel, ‘Is het gezin uit de tijd?’, *Margriet* nr. 5 (1970) 91 – 95, aldaar 93.

⁷¹ H. Crul-Van Brussel, ‘Is het gezin uit de tijd?’, *Margriet* nr. 5 (1970) 91 – 95, aldaar 93.

⁷² H. Crul-Van Brussel, ‘Is het gezin uit de tijd?’, *Margriet* nr. 5 (1970) 91 – 95, aldaar 93 – 94.

⁷³ M. Hülsken, ‘Kiezen voor kinderen? Vrouwentijdschriften en hun lezeressen over het katholicke huwelijksleven, 1950 – 1975’ (2010) 119.

⁷⁴ H. Freezer, ‘In ieder huwelijk is plaats voor twee’, *Margriet* nr. 16 (1970) 159 – 163, aldaar 159.

en vrouw innemen binnen een echtpaar, behalve aan het begin van dit artikel, waar wordt benadrukt:

“Vroeger ging men er van uit dat man-en-vrouw na het huwelijk één dienden te zijn. Meningsverschillen over welk onderwerp dan ook, mochten eigenlijk niet voorkomen. In de praktijk kwam het erop neer dat de “heer des huizes” het voor het zeggen had, en dat zijn teerbeminde gade zich bij zijn mening over alles en nog wat neerlegde. Gelukkig zijn die tijden veranderd. We zijn voor “democratie”, ook in het huwelijk. Man en vrouw zijn nu twee gelijkwaardige partners.”⁷⁵

In *Libelle* werden artikelen waarin de bestaande rollenpatronen aan bod kwamen relatief veel later pas gepubliceerd. Daarnaast waren deze artikelen ook een stuk gematigder in aard en toon. In 1980 verscheen er bijvoorbeeld een artikel genaamd ‘Krijgt het huwelijk weer meer kans? Martha Beuckens, deskundige, praat over de toekomstige ontwikkelingen in huwelijk en gezin’, van Mickey de Werd. In dit artikel werd er door een deskundige gekeken naar het toekomstbeeld van het huwelijk en het gezin, wat nogal onzeker is door alle recente veranderingen in de maatschappij. Er werd uiteindelijk geconcludeerd dat zowel het huwelijk als het gezin weer een kans zouden krijgen, maar dat er andere samenlevingsvormen ook steeds normaler zouden worden. In het toekomstbeeld dat er in dit artikel wordt geschetst, zal iedereen kunnen kiezen in wat voor samenlevingsvorm hij of zij het gelukkigst is.⁷⁶

§ 2.5 *Emancipatie*

Het thema emancipatie is een vrij breed thema, en lijkt wellicht te overlappen met de thema’s die eerder besproken zijn, aangezien al deze thema’s zijn afgeleid van het gedachtegoed van de tweede feministische golf en daardoor inherent emancipatorisch zijn. Het is desondanks een noodzakelijk thema binnen deze analyse, omdat het in dit geval namelijk verwijst naar alle artikelen waarin het streven voor gelijke rechten en kansen van vrouwen in de maatschappij wordt besproken. In de geselecteerde jaargangen van *Margriet* en *Libelle* was er in 1965 geen aandacht voor de emancipatorische bewegingen die op dat moment in opkomst waren. Daar kwam in de jaren daarna echter verandering in, en het aantal artikelen over

⁷⁵ H. Freezer, ‘In ieder huwelijk is plaats voor twee’, *Margriet* nr. 16 (1970) 159 – 163, aldaar 159.

⁷⁶ M. de Werd, ‘Krijgt het huwelijk weer meer kans? Martha Beuckens, deskundige, praat over de toekomstige ontwikkelingen in huwelijk en gezin’, *Libelle* nr. 33 (1980) 10 – 13.

feministische en emancipatorische thema's nam in de daaropvolgende jaren in beide tijdschriften geleidelijk aan toe.

Het jaar 1975 was het internationale jaar van de vrouw, wat aangekondigd werd tijdens een conferentie van de Verenigde Naties. De bedoeling hiervan was om de rechten van vrouwen een meer vooraanstaande plaats te geven in het beleid op mondiaal, nationaal en regionaal niveau. Dit jaar stond daarom geheel in het teken van de thema's gelijkheid, ontwikkeling en vrede.⁷⁷ Dit nieuws werd echter niet door iedereen positief ontvangen. De Nederlandse overheid was van mening dat wat overdreven was om een heel jaar aan vrouwenkwesties te wijden, maar stelde in dit jaar desondanks het Nationaal Comité Internationaal Jaar van de Vrouw aan om relevante activiteiten omtrent het jaar van de vrouw te organiseren, waar zij volgens Ireen Dubel een aanzienlijk budget voor kregen. De meeste feministische actiegroepen stonden eveneens enigszins terughoudend tegenover het jaar van de vrouw, omdat zij van mening waren dat het aanpakken van vrouwenkwesties op een kleinere schaal meer effect had.⁷⁸

In het eerste nummer van *Margriet* van dit jaar werd ter gelegenheid van het jaar van de vrouw een interview gepubliceerd met Nellien de Ruiter. Zij was de voorzitter van het Nationaal Comité Internationaal Jaar van de Vrouw, en besprak in dit artikel wat men kon verwachten van het jaar van de vrouw. Een belangrijk punt dat zij daarbij maakt, is dat ze het zelf liever het jaar van de ruil- en herverkaveling noemde. Daarmee wilde ze zeggen dat met name van belang is dat de verschillende taken van mannen en vrouwen herverdeeld worden. Het punt is daarbij niet dat vrouwen de taken van mannen overnemen, maar dat men zich ervan bewust moet zijn dat de traditionele rolpatronen niet langer voldoen en dat er een nieuwe balans gevonden moet worden die beter aansluit bij de behoeften en capaciteiten van zowel mannen als vrouwen. In het geval van dit artikel worden er natuurlijk niet echt uitspraken gedaan door de redactie van *Margriet*, maar er wordt aan de andere kant wel ruimte gemaakt voor een vrouw die zich openlijk uitspreekt over haar visie op de emancipatie.⁷⁹

⁷⁷ I. Dubel, '1975 - 'Not just a year, but a lifetime for women' How Dutch engagement with 'women and development' questions took off.' *Tijdschrift voor genderstudies* 24:1 (2021) 5 – 23, aldaar 6; M. Hülsken, *Kiezen voor kinderen? Vrouwentijdschriften en hun lezeressen over het katholicke huwelijksleven, 1950 – 1975* (2010) 111.

⁷⁸ I. Dubel, '1975 - 'Not just a year, but a lifetime for women' How Dutch engagement with 'women and development' questions took off.' *Tijdschrift voor genderstudies* 24:1 (2021) 5 – 23, aldaar 9.

⁷⁹ N. de Roy, 'Een vrouw is nu eenmaal een vrouw', *Margriet* nr. 17 (1970) 137 – 139.

In *Libelle* werd eveneens verslag gedaan van over het internationale jaar van de vrouw, maar de insteek van dit artikel was een stuk minder positief. In haar wekelijks terugkerende rubriek ‘Tussen Man en Vrouw’ schreef auteur Mieke de Haas dat ze in eerste instantie niet zoveel voelde voor het jaar van de vrouw, omdat er volgens haar andere zaken waren die dringender aandacht nodig hadden, waarbij ze verwees naar kinderen die hongerlijden, dieren die bijna uitgestorven zijn en monumenten die in verval zijn geraakt. Ze stelt later in haar artikel echter dat er ook nog vrouwen in andere delen van de wereld zijn, die mogelijk een stuk minder kansen en rechten hebben dan vrouwen in Nederland. Dit besef bracht haar ertoe om stil te staan bij de positie van vrouwen wereldwijd, waarbij ze concludeerde dat het jaar van de vrouw vanuit deze optiek toch van belang was.⁸⁰

In een nummer dat later in datzelfde jaar werd gepubliceerd, sprak de Haas zich echter opnieuw uit over dit thema, waarbij ze in dit geval schreef over de zogenaamde emancipade. De emancipade was een tentoonstelling die in 1975 werd georganiseerd door het Nationaal Comité van het jaar van de vrouw. Dit evenement bleek achteraf echter een minder groot succes dan het comité had gehoopt, doordat er veel minder bezoekers kwamen dan verwacht.⁸¹ Dit wordt in een van de artikelen in de *Libelle*, geschreven door Mieke de Haas, beaamt. In een nummer dat later in datzelfde jaar werd gepubliceerd, sprak de Haas zich echter opnieuw uit over dit thema, waarbij ze in dit geval schreef over de zogenaamde emancipade. De emancipade was een tentoonstelling die in 1975 werd georganiseerd door het Nationaal Comité van het jaar van de vrouw. Dit evenement bleek achteraf echter een minder groot succes dan het comité had gehoopt, doordat er veel minder bezoekers kwamen dan verwacht. Dit wordt in een van de artikelen in de *Libelle*, geschreven door Mieke de Haas, beaamt. Ze schrijft dat de hele tentoonstelling niet alleen een teleurstelling was, maar dat deze volledig onnodig was. Dit is dan ook de reden dat ze schrijft blij te zijn dat het evenement niet succesvol bleek te zijn. Ze schrijft: “Ziezo, nu zien “die vrouwen” eens wat het antwoord van ons allemaal is op hun gedram over achteruitstelling en gelijkheid. Achteruitstelling, wat achteruitstelling, we voelen ons helemaal niet achtergesteld, we voelen ons prima en er hoeft helemaal geen minister of comité of commissie aan te pas te komen om ons te zeggen dat we ons ellendig voelen.” Het voornaamste standpunt in haar artikelen lijkt te zijn dat er in

⁸⁰ M. de Haas, ‘Toch een goed jaar’, *Libelle* nr. 1 (1975) 102.

⁸¹ A. van Steen, ‘Van liefdadigheid naar abortusstrijd: Leidse vrouwen en de Nederlandse vrouwenbeweging van 1860 tot 1990’ (Proefschrift, Universiteit Leiden, Leiden 2023).

Nederland weinig meer te bereiken valt op het gebied van emancipatie, en dat dit onderwerp daarom onnodig veel aandacht krijgt.⁸²

De artikelen van Mieke de Haas lijken echter niet volledig representatief te zijn voor *Libelle* in deze periode. In het laatste nummer van dit jaar werd er een artikel gepubliceerd waarin werd teruggeblikt op het jaar van de vrouw, en de vooruitgang die er was geboekt in het voorgaande jaar. Er werd in dit artikel erkent dat er op verschillende punten ruimte voor verbetering was, maar de toon van dit artikel blijft over het algemeen vrij positief:

“Geeft niet hoe ze het deden, maar ze hebben meer over de speciale situatie van de vrouw gedacht en gepraat dan in al die jaren daarvóór. Dat is het goede van het jaar geweest: mensen hebben misschien voor het eerst echt begrepen dat er iets aan de hand is met de vrouw, ze hebben zich er misschien voor de eerste keer echt in verdiept.”⁸³

Daar wordt later in het artikel nog aan toegevoegd:

“Verbetering van de plaats van de vrouw is niet: alle vrouwen ineens een – liefst technisch – beroep met een makkelijke broek aan en een sigarettenpeuk in de hoek van de mond, maar wel: praten over de vrouw, kijken naar de vrouw, zodat je weet wie ze is en wat ze kan – en als je dat dan weet, zorgen dat de vrouw nooit meer minder over zichzelf denkt dan redelijk is. daar heb je inderdaad zo’n Jaar voor nodig; en nog een jaar, en dan nog een jaar, en weer een jaar... Maar uiteindelijk zullen we toch de manier vinden waarop vrouwen én mannen gelukkig kunnen zijn. Wédden?”⁸⁴

In dit citaat is te zien dat de redactie van *Libelle* wel degelijk gelooft dat er nog stappen gezet moeten worden op het gebied van emancipatie.

Een laatste artikel dat in dit kader van belang is, is een interview met Betty Friedan dat oorspronkelijk in het Amerikaanse vrouwen tijdschrift *Redbook* werd gepubliceerd, maar daarnaast ook werd vertaald en in een nummer *Margriet* verscheen. In dit interview werd Friedan gevraagd naar de veranderingen die reeds teweeg waren gebracht, maar ook naar de nieuwe vragen en kwesties die mettertijd op waren gekomen. Haar antwoord op deze beide vragen vatte zij samen door te stellen: “We zijn geen rupsen meer, maar ook nog geen

⁸² M. de Haas, ‘Hebt u gegniffeld toen de Emancipade op z’n gatje viel?’, *Libelle* nr. 30 (1975) 8.

⁸³ ‘Dat was dan ons jaar... het jaar van de vrouw’, *Libelle* nr. 52 (1975) 110 – 111.

⁸⁴ ‘Dat was dan ons jaar... het jaar van de vrouw’, *Libelle* nr. 52 (1975) 110 – 111.

vlinders.” Met deze metafoer legde ze uit dat vrouwen in de voorgaande jaren weliswaar grote stappen hadden gezet, maar dat er nog steeds een lange weg te gaan was.⁸⁵

De aandacht voor emancipatie in *Margriet* en *Libelle* nam in de jaren zeventig toe, met name rond het internationale jaar van de vrouw in 1975. Terwijl *Margriet* ruimte bood aan feministische stemmen en een overwegend positieve houding aannam ten aanzien van de emancipatiebeweging, was de toon in *Libelle* gemengder. Enerzijds waren er kritische geluiden, zoals de artikelen van Mieke de Haas, waarin het belang van verdere emancipatie in Nederland werd betwist. Anderzijds werd in latere artikelen in *Libelle* erkend dat er wel degelijk nog vooruitgang te boeken was. Het interview met Betty Friedan in *Margriet* wist deze periode echter samen te vatten, door te stellen dat hoewel er al veel was bereikt, er nog een lange weg te gaan was.

§ 2.6 besluit

In dit hoofdstuk is de inhoud van de vrouwen tijdschriften *Margriet* en *Libelle* geanalyseerd, waaruit is gebleken dat deze bladen op verschillende manieren en in wisselende mate aandacht schonken aan de thema's van de tweede feministische golf. De onderwerpen reproductieve gezondheid, arbeidsparticipatie, veranderende rollenpatronen en emancipatie kregen gaandeweg steeds meer ruimte, al bleven traditionele waarden en conventies vaak nog sterk aanwezig in de berichtgeving. De thematische analyse laat zien dat *Margriet* over het algemeen sneller inspeelde op feministische thema's en in sommige gevallen explicieter stelling nam, bijvoorbeeld met betrekking tot de anticonceptiepil en de impact daarvan op de emancipatie van vrouwen. *Libelle* daarentegen behandelde deze thema's doorgaans op een gematigdere en soms behoudendere manier, waarbij traditionele rolpatronen langer dominant bleven. Deze informatie zal, in combinatie met de achtergrondinformatie over de tweede feministische golf uit het voorgaande hoofdstuk, de basis vormen voor het formuleren van een antwoord op de centrale vraag van dit onderzoek.

⁸⁵ H. Swildens, 'We zijn geen rupsen meer, maar ook nog geen vlinders', *Margriet* nr. 36 (1980) 87 – 90.

Conclusie

In dit paper is onderzocht hoe de Nederlandse vrouwentijdschriften *Margriet* en *Libelle* tijdens de tweede feministische golf (1965-1980) de spanning die ontstond tussen bestaande en veranderende opvattingen over vrouwelijkheid weergaven. Door een combinatie van een historische contextanalyse en een thematische inhoudsanalyse van de tijdschriften, is een genuanceerd beeld ontstaan aan de hand waarvan antwoord kan worden gegeven op de onderzoeksvraag:

“Hoe reflecteerden de Nederlandse vrouwentijdschriften *Margriet* en *Libelle* ten tijde van de tweede feministische golf (1965 – 1980) de spanning tussen traditionele en in deze periode veranderende opvattingen over vrouwelijkheid?”

Allereerst werd de bredere context van de tweede feministische golf geschetst, waarbij werd aangetoond hoe deze beweging voortkwam uit een internationale trend. In Nederland kreeg deze beweging vervolgens vorm dankzij activisten als Joke Kool-Smit, en actiegroepen als Dolle Mina en de Man-Vrouw-Maatschappij. Deze groepen zetten zich in voor verschillende zaken, die samengevat kunnen worden in de thema's reproductieve gezondheid, arbeidsmarktparticipatie en veranderende rollenpatronen. Daarnaast werd duidelijk dat populaire media, waaronder vrouwentijdschriften, een belangrijke rol speelde in de verspreiding en bespreking van deze ideeën.

Er is vervolgens aangetoond hoe deze thema's werden weergegeven in de inhoud van de vrouwentijdschriften *Margriet* en *Libelle*. De analyse richtte zich op artikelen over reproductieve gezondheid, arbeidsparticipatie, veranderende rollenpatronen en emancipatie, en toonde aan dat beide tijdschriften op verschillende manieren en in wisselende mate schreven over feministische thema's. Daarbij nam *Margriet* over het algemeen een vooruitstrevendere positie in en publiceerde eerder, meer en explicietere artikelen over onderwerpen als abortus, anticonceptie en de rol van de vrouw in de maatschappij. In *Libelle*, daarentegen, werd er langer vasthouden aan een traditioneler beeld van vrouwelijkheid, en werden feministische thema's op een meer gematigde manier beschreven.

Een belangrijk patroon dat uit de analyse naar voren kwam, is dat de beide tijdschriften desondanks een balans zochten tussen bestaande en nieuwe idealen en ideeën rondom vrouwelijkheid. Dit was bijvoorbeeld zichtbaar in de artikelen over werkende vrouwen. Hoewel er steeds meer ruimte kwam voor het idee dat vrouwen buitenshuis konden werken, bleef de artikelen de nadruk liggen op de combinatie van werk en huishouden,

waarbij vrouwen nog altijd de primaire verantwoordelijkheid droegen voor het gezin en het huishouden. Er was daardoor een zeker spanningsveld aanwezig in deze tijdschriften, waarbij nieuwe mogelijkheden en perspectieven weliswaar werden verkend, maar er tegelijkertijd werd vastgehouden aan meer traditionele opvattingen. In andere woorden, ze waren geen rupsen meer, maar ook nog geen vlinders. Deze bevindingen dragen bij aan een breder debat over de rol van populaire media in sociale verandering, maar benadrukken ook het belang en de noodzaak van verdere studie naar de invloed van tijdschriften op maatschappelijke ontwikkelingen.

Bibliografie

Secundaire literatuur

- Beerthuizen, R., 'Anticonceptie op maat: Van puberteit tot overgang' (Houten 2009).
- Brinkgreve, C. & Korzec, M., "Margriet weet raad". Gevoel, gedrag, moraal in Nederland 1938-1978' (Utrecht 1978).
- Bryson, V. 'Feminist Political Theory: An Introduction' (New York 1992).
- Dubel, I., '1975 - 'Not just a year, but a lifetime for women' How Dutch engagement with 'women and development' questions took off.' *Tijdschrift voor genderstudies* 24:1 (2021) 5 – 23.
- Hülsken, M., 'Fascinerend en veelzijdig: het vrouwentijdschrift als bron. Een leidraad voor de (beginnende) onderzoeker', *Vrouwentijdschriften* (2005).
- Hülsken, M., 'Kiezen voor kinderen? Vrouwentijdschriften en hun lezeressen over het kaholieke huwelijksleven, 1950 – 1975' (2010).
- Meijer, I., 'Het persoonlijke wordt politiek: feministische bewustwording in Nederland 1965 - 1980' (Amsterdam 1996) 48.
- Outshoorn, J. 'Half werk. Vrouwenbewegingen, emancipatie en politiek in Nederland, 1950 – 1990', *Leidschrift: Nederlanders En Hun Gezagdragers in Nederland 1950 - 1990* (2002) 35 – 52.
- Pronk, I., 'Uitgesproken vrouwen. Vrouwenpraatgroepen in Nederland 1970 – 1980', *Tijdschrift voor Genderstudies* 2 (2006) 26 – 36.
- Ribberink, A., 'Memoires van onze tijd. Impressies van de tweede feministische golf', *Groniek* 166 (2005) 105 – 116.
- Ribberink, A., 'Behaaglijk onbehagen. De tegenstrijdige impact van de tweede feministische golf', *Nieuwste tijd* 1:2 (2001) 21 – 37.
- Steen, A. van, 'De vergeten actiegroep Man Vrouw Maatschappij', *Leidschrift: Vrijheid, gelijkheid, zusterschap. De tweede feministische golf* 30 (2015) 31 – 52.
- Steen, A. van, 'Van liefdadigheid naar abortusstrijd: Leidse vrouwen en de Nederlandse vrouwenbeweging van 1860 tot 1990' (Proefschrift, Universiteit Leiden, Leiden 2023).
- Verriet, J., 'Een gevaarlijk avontuur. De beeldvorming omtrent buitenlandse eetculturen in Nederland, 1950 – 1970', *Volkskunde* 116:2 (2015) 177 – 192.
- Vuijsje, M. 'Joke Smit: biografie van een feministe' (Amsterdam 2018).

- Wassenaar, I., 'Vrouwenbladen: spiegels van een mannenmaatschappij' (Amsterdam 1976)
- Zoonen, E. van, 'The Women's Movement and the Media: Constructing a public identity', *European Journal of Communication* 7:4 (1992) 453 – 476.

Primaire bronnen

- 'Gym voor op kantoor!', *Margriet* nr. 19 (1965) 120 – 122.
- 'Zij & Wij: De pil', *Libelle* nr. 23 (1970) 32 – 34.
- 'Moeder heeft een baan', *Libelle* nr. 26 (1970) 21.
- 'Moeder heeft een baan', *Libelle* nr. 27 (1970) 20 - 21.
- 'Moeder heeft een baan', *Libelle* nr. 28 (1970) 20 - 21.
- 'Moeder heeft een baan', *Libelle* nr. 29 (1970) 24.
- 'Moeder heeft een baan', *Libelle* nr. 31 (1970) 18.
- 'Moeder heeft een baan', *Libelle* nr. 32 (1970) 26.
- 'Moeder heeft een baan', *Libelle* nr. 33 (1970) 20.
- 'Wat is er waar van al die pil-verhalen?', *Libelle* nr. 22 (1975) 72 – 75.
- 'Alles over menstruatie: die meest vrouwelijke dagen van de maand', *Libelle* nr. 23 (1975) 58 – 62.
- 'Dat was dan ons jaar... het jaar van de vrouw', *Libelle* nr. 52 (1975) 110 – 111.
- 'Over menstruatie', *Libelle* nr. 45 (1980) 126.
- 'Astrid van Duijne (29) is geopereerd aan haar baarmoeder: Welk verdriet is je aangepraat en wat voel je nu werkelijk?', *Libelle* nr. 22 (1980) 34 – 37.
- Aerde, R. van, 'Vrouwen in de voorhoede: Harriet Beecher Stowe, haar boek over slavernij bleek een tijdbom', *Margriet* nr. 29 (1980) 72 – 75.
- d'Ancona, H., 'Uniek onderzoek van Margriet: Hoe u het vindt om vrouw te zijn', *Margriet* nr. 20 (1975) 22 – 31.
- d'Ancona, H., 'Uniek onderzoek van Margriet 2: Alleen huisvrouw of een baan erbij?', *Margriet* nr. 21 (1975) 97 – 102.
- d'Ancona, H. 'Uniek onderzoek van Margriet 3: Voelt u zich ook benadeeld, achtergesteld, gediscrimineerd?', *Margriet* nr. 22 (1975) 103 – 106.
- Beishuizen, T., 'Als je de pil niet meer wil... Een interview én een overzicht over al die andere manieren van anticonceptie', *Libelle* nr. 14 (1980) 112 – 115.
- Brinkpoort, M. van, 'Vrouwen in de voorhoede: Anna Reynvaan gaf de verpleging een nieuw gezicht', *Margriet* nr. 27 (1980) 64 – 67.

- Brinkpoort, M. van, 'De Pil. Antwoorden op de meest voorkomende vragen', *Margriet* nr. 46 (1980) 91 – 97.
- Carpentier, R. de, 'Mevrouw, hoe doet u dat nou? Het dubbele leven van de buitenshuis werkende huisvrouw', *Margriet* nr. 42 (1975) 118 – 123.
- Claassen, J., 'Moederinstinct: een begrip dat iedereen kent. Maar bestaat het eigenlijk wel? Deskundigen zeggen van niet.', *Libelle* nr. 37 (1980) 62 – 68.
- Crul-Van Brussel, H., 'Is het gezin uit de tijd?', *Margriet* nr. 5 (1970) 91 – 95.
- Crul-Van Brussel, H., 'Wij kunnen geen kinderen krijgen', *Margriet* nr. 12 (1970) 153 – 157.
- Crul-Van Brussel, H., 'Abortus ja of nee?', *Margriet* nr. 31 (1970) 78 – 82.
- Doorn, M. van, 'Buitenshuis werkende vrouwen praten over hun huishouden', *Libelle* nr. 48 (1980) 106 – 107.
- Doorn, M. van, 'Buitenshuis werkende vrouw: een secretaresse aan het woord', *Libelle* nr. 50 (1980) 98 – 99.
- Freezer, H., 'In ieder huwelijk is plaats voor twee', *Margriet* nr. 16 (1970) 159 – 163.
- Gottschall, L. 'Die moeilijke dagen vóór je ongesteld wordt', *Margriet* nr. 13 (1980) 85 – 88.
- Gottschall, L. 'Het eerste kind na je dertigste...', *Margriet* nr. 21(1980) 75 – 78.
- Gottschall, L., 'Vrouwen in de voorhoede: Maria Montessori, haar speelse manier van onderwijs werd een wereldbegrip', *Margriet* nr. 28 (1980) 50 – 53.
- Gottschall, L., 'Aan het werk, waar laten we de kinderen?', *Margriet* nr. 39 (1980) 77 – 80.
- Gottschall, L., 'Het zal de overgang wel zijn: Tine, Liesbeth en Jannie over een keerpunt in hun leven', *Margriet* nr. 40 (1980).
- Groen, A. & Roefs, J. 'Kopenhagen: De tweede wereldconferentie van de Verenigde Naties over de positie van de vrouw', *Margriet* nr. 42 (1980) 84 – 91.
- Groenewold, J., 'Praten over de pil', *Libelle* nr. 8 (1980) 28 – 30.
- Haas, M. de, 'Toch een goed jaar', *Libelle* nr. 1 (1975) 102.
- Haas, M. de, 'Zoiets als de kip en het ei', *Libelle* nr. 7 (1975) 17.
- Haas, M. de, 'Hebt u gegniffeld toen de Emancipade op z'n gatje viel?', *Libelle* nr. 30 (1975) 8.
- Haas, M. de, 'Wat heet gelijkheid tussen man en vrouw...', *Libelle* nr. 41 (1975) 27.
- Klinkhamer, G., 'Wat weet u over vrouwenziekten?', *Margriet* nr. 45 (1975) 93 – 97.
- Klinkhamer, G. 'Vragen aan de vrouwenarts', *Margriet* nr. 46 (1975) 87 – 91.

- Kunz, T., 'Trudy Kunz praat met vrouwen over vrouw zijn. Deze week: Paula Wassen van Schaveren.', *Libelle* nr. 15 (1980) 78 – 79.
- Lockhorn, E., 'Nellien de Ruiten over het jaar van de vrouw', *Margriet* nr. 1 (1975) 4 – 7.
- Loesberg, E., 'Hormonen en hun invloed op de vrouw, menstruatie, zwangerschap en overgang', *Libelle* nr. 17 (1980) 71 – 82.
- Mouwe, M., 'Huisvrouw: het veelzijdigste beroep ter wereld', *Margriet* nr. 15 (1975) 83 – 85.
- Mouwe, M., 'ABC voor de vrouw', *Margriet* nr. 23 (1975) 87 – 81.
- Muylwijk, M. van 'Ze hadden boeiende banen, ze kozen een leven thuis', *Margriet* nr. 45 (1975) 111 – 113.
- Opzeeland, L. van, 'Vijf mannen hebben plezier in hun 'vrouwenberoep'', *Margriet* nr. 23 (1980) 8 – 13.
- Roy, N. de, 'Een vrouw is anders op die dagen', *Margriet* nr. 10 (1970) 125 – 129.
- Roy, N., de 'Een vrouw is nu eenmaal een vrouw', *Margriet* nr. 17 (1970) 137 – 139.
- Roy, N. de, 'De nieuwe vader, een ander mens?', *Margriet* nr. 25 (1970) 101 – 104.
- Rozenbroek, E., 'Fotomodel Sonja Bakker "nam" zonder man een kind', *Libelle* nr. 14 (1980) 26 – 29.
- Rozenbroek, E., 'Nieuwe serie: werkende vrouwen praten over hun huishouden', *Libelle* nr. 47 (1980) 130 – 131.
- Scheer, M., 'Ongewenst zwanger... Vier vrouwen over één van de moeilijkste beslissingen van hun leven', *Margriet* nr. 11 (1980) 73 – 76.
- Sengers-Levelt, A. 'Werkende vrouwen in Amerika', *Margriet* nr. 35 (1975) 64 – 67.
- Swildens, H., 'Vrouwen in de voorhoede: Marie Stopes doorbrak het 'grote zwijgen'', *Margriet* nr. 30 (1980) 62 – 66.
- Swildens, H., 'We zijn geen rupsen meer, maar ook nog geen vlinders', *Margriet* nr. 36 (1980) 87 – 90.
- Termos, J., 'Geen angst voor de overgang', *Margriet* nr. 2 (1970) 72 – 77.
- Termos, J., 'Acht vrouwen in hun moeilijke jaren', *Margriet* nr. 3 (1970) 75 – 80.
- Termos, J. & Klinkhamer, G., 'De pil', *Margriet* nr. 38 (1975) 73 – 77.
- Termos, J. & Klinkhamer, G., 'Voor wie de pil niet wil', *Margriet* nr. 39 (1975) 87 – 91.

- Werd, M. de, 'Krijgt het huwelijk weer meer kans? Martha Beuckens, deskundige, praat over de toekomstige ontwikkelingen in huwelijk en gezin', *Libelle* nr. 33 (1980) 10 – 13.

Bijlagen

In de onderstaande bijlagen is een overzichtelijke weergave van de geanalyseerde artikelen opgenomen. In de verschillende tabellen worden per artikel de behandelde thema's en de belangrijkste inhoudelijke details vermeld. Dit overzicht dient om de inhoud van deze artikelen overzichtelijk in kaart te brengen.

Margriet

1965

Thema	Aantal artikelen waarin dit thema besproken wordt
Reproductieve gezondheid	-
Arbeidsmarktparticipatie	1
Veranderende rollenpatronen	-
Emancipatie	-
<i>Totaal</i>	1

Artikel	'Gym voor op kantoor!', <i>Margriet</i> nr. 19 (1965) 120 – 122.
Thema's	Arbeidsmarktparticipatie
Inhoud	- In dit artikel worden verschillende gymnastiekoefeningen uitgelegd die de lezers met een kantoorbaan tussen hun werk door zouden kunnen doen. Daarmee wordt dit artikel in ieder geval geheel gewijd aan vrouwen die buitenshuis een carrière hebben.

1970

Thema	Aantal artikelen waarin dit thema besproken wordt
Reproductieve gezondheid	5
Arbeidsmarktparticipatie	-
Veranderende rollenpatronen	5
Emancipatie	2
<i>Totaal</i>	9

Artikel	Joop Termos, 'Geen angst voor de overgang', <i>Margriet</i> nr. 2 (1970) 72 – 77.
Thema's	Reproductieve gezondheid
Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> - Het tweede artikel uit een serie van drie artikelen genaamd 'Overgang, een nieuw begin', waarin de overgang besproken wordt. - In dit artikel wordt door deskundigen antwoord gegeven op dertig verschillende vragen over de menopauze. De antwoorden die op deze vragen worden gegeven, geven de lezers van dit artikel meer inzicht in zaken als wat menopauze is, hoe dit proces zich volstrekt en wat de effecten ervan zijn.

Artikel	Joop Termos, 'Acht vrouwen in hun moeilijke jaren', <i>Margriet</i> nr. 3 (1970) 75 – 80.
Thema's	Reproductieve gezondheid
Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> - Het derde artikel uit een serie van drie artikelen genaamd 'Overgang, een nieuw begin', waarin de overgang besproken wordt. - In dit artikel deelt een gynaecoloog de verhalen van acht verschillende vrouwen en hun ervaringen met de overgang, waaruit de lezers advies kunnen halen over hoe ze zich het beste kunnen voorbereiden op de overgang en hoe ze ermee om kunnen gaan wanneer het hen betreft.

Artikel	Heleen Crul-Van Brussel, 'Is het gezin uit de tijd?', <i>Margriet</i> nr. 5 (1970) 91 – 95.
Thema's	Veranderende rollenpatronen
Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> - De centrale vraag die gesteld wordt in dit artikel, is: "Wat is nog de zin van het gezin? Is dit ook al uit de tijd?" In het artikel wordt er vervolgens ingegaan op het idee dat het gezin in de toekomst

	wel zal blijven bestaan, maar dat deze eenheid er waarschijnlijk wel anders uit zal komen te zien. De veranderende rol van zowel de man als de vrouw binnen het gezin wordt daarbij eveneens besproken.
--	---

Artikel	Noortje de Roy, 'Een vrouw is anders op die dagen', <i>Margriet</i> nr. 10 (1970) 125 – 129.
Thema's	Reproductieve gezondheid
Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> - In dit artikel wordt de menstruatie besproken, waarbij wordt ingegaan op wat menstruatie precies is, misvattingen die men in het verleden had over menstruatie en wat er tijdens de menstruatie in het lichaam van een vrouw gebeurt.

Artikel	Heleen Crul-Van Brussel, 'Wij kunnen geen kinderen krijgen', <i>Margriet</i> nr. 12 (1970) 153 – 157.
Thema's	Reproductieve gezondheid, veranderende rollenpatronen
Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> - Dit artikel is gericht op gezinnen zonder kinderen, waarbij er een aantal kinderloze echtparen aan het woord gelaten om zich uit te spreken over hun ervaringen. - Er wordt in dit artikel beschreven hoe er een nadrukkelijke verwachting bestaat dat een echtpaar kinderen krijgt, waardoor het erg lastig is wanneer men daar door vruchtbaarheidsproblemen niet toe in staat is. Er wordt echter eveneens benadrukt dat sommige echtparen er bewust voor kiezen om geen kinderen te krijgen, of dit enige tijd uit te stellen, omdat de vrouw zich op haar carrière wil richten.

Artikel	Harriet Freezer, 'In ieder huwelijk is plaats voor twee', <i>Margriet</i> nr. 16 (1970) 159 – 163.
Thema's	Veranderende rollenpatronen
Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> - In dit artikel wordt besproken hoe men het beste om kan gaan met mogelijke meningsverschillen die kunnen ontstaan tussen

	<p>echtgenoot en echtgenote. Daarbij wordt in mindere mate ingegaan op de verschillende rollen die man en vrouw innemen binnen een echtpaar, behalve aan het begin van dit artikel, waar wordt benadrukt: “Vroeger ging men er van uit dat man-en-vrouw na het huwelijk één dienden te zijn. Meningsverschillen over welk onderwerp dan ook, mochten eigenlijk niet voorkomen. In de praktijk kwam het erop neer dat de “heer des huizes” het voor het zeggen had, en dat zijn teerbeminde gade zich bij zijn mening over alles en nog wat neerlegde. Gelukkig zijn die tijden veranderd. Wie zijn voor “democratie”, ook in het huwelijk. Man en vrouw zijn nu twee gelijkwaardige partners.”</p>
--	--

Artikel	Noortje de Roy, ‘Een vrouw is nu eenmaal een vrouw’, <i>Margriet</i> nr. 17 (1970) 137 – 139.
Thema’s	Emancipatie, veranderende rollenpatronen
Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> - In dit artikel wordt de positie van de vrouw binnen de maatschappij besproken, waarbij er wordt gesteld dat er vanaf hun geboorte bepaalde verwachtingen bestaan waar zij niet aan kunnen ontkomen. Daardoor worden zij beperkt in hetgeen wat zij kunnen bereiken.

Artikel	Noortje de Roy, ‘De nieuwe vader, een ander mens?’, <i>Margriet</i> nr. 25 (1970) 101 – 104.
Thema’s	Veranderende rollenpatronen
Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> - In dit artikel wordt de veranderende rol van de man binnen het gezin besproken, waarbij er wordt gesteld dat het niet langer vanzelfsprekend is dat de vader als het ware het hoofd van het gezin is: “Wij noemen hem in dit artikel de nieuwe vader. Niet meer alleenheerser, broodwinner, leraar en bestraffer, maar kameraad, doe-het-zelver en opvoeder. Wij noemen hem ’n ander mens, omdat hij zich moet aanpassen waar zijn vader nog weigerde; omdat hij de plaats verloren heeft die zijn vader als

	<p>vanzelfsprekend innam. Omdat de vader van vandaag het vaderschap moet waarmaken, samen met zijn vrouw en kinderen.”</p> <ul style="list-style-type: none"> - Er wordt echter eveneens benadrukt, dat dit niet betekent dat de traditionele rolverdeling volledig is aangepast: “Het is lang niet altijd zo, dat de nieuwe vaders huishouding en opvoeding van de kinderen volledig delen met hun echtgenote. Heel vaak is de taakverdeling nog ouderwets: de vader werkt, en brengt het geld binnen, die moeder doet het huishouden en zorgt voor de kinderen. Gewoon, omdat dat dikwijls niet anders kan.”
--	---

Artikel	Heleen Crul-Van Brussel, ‘Abortus ja of nee?’, <i>Margriet</i> nr. 31 (1970) 78 – 82.
Thema’s	Reproductieve gezondheid, emancipatie
Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> - In dit artikel wordt er gekeken naar abortus, en de discussies die daar op dit moment over gaande waren.

1975

Thema	Aantal artikelen waarin dit thema besproken wordt
Reproductieve gezondheid	6
Arbeidsmarktparticipatie	5
Veranderende rollenpatronen	5
Emancipatie	6
Totaal	12

Artikel	Elisabeth Lockhorn, ‘Nellien de Ruiter over het jaar van de vrouw’, <i>Margriet</i> nr. 1 (1975) 4 – 7.
Thema’s	Emancipatie
Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> - Dit artikel is het eerste dat in 1975, het jaar van de vrouw, in de <i>Margriet</i> staat. Het is geschreven door Nellien de Ruiter, voorzitter van het Nationaal Comité van het Jaar van de Vrouw.

	<p>Het artikel beschrijft wat men kan verwachten van het Jaar van de Vrouw, ook al stelt de Ruiters het volgende wat betreft de naamgeving: “Daarom noem ik het Jaar van de Vrouw ook liever het Jaar van de Ruil- en Herverkaveling. Dat wil zeggen: het jaar van de herverdeling van de taken van man en vrouw. Het gaat er niet om vrouwen naar het werk toe te jagen, het hele rollenpatroon dient te veranderen.”</p> <ul style="list-style-type: none"> - Er is ook aan Joke Kool-Smit gevraagd om haar mening over het Jaar van de Vrouw: “Waar het op aankomt, is een mentaliteitsverandering. Vrouwen moeten zich gaan realiseren dat ze recht hebben op een eigen leven. Beseffen dat het niet nodig is je altijd ondergeschikt te maken aan zieke ouders, kinderen of een huishouden.”
--	--

Artikel	Marina Mouwe, ‘Huisvrouw: het veelzijdigste beroep ter wereld’, <i>Margriet</i> nr. 15 (1975) 83 – 85.
Thema’s	Arbeidsmarktparticipatie, emancipatie, veranderende rollenpatronen
Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> - In dit artikel wordt het werk van de huisvrouw besproken, waarbij wordt benadrukt dat dit werk veelomvattend is, maar vaak niet gewaardeerd wordt. Het is namelijk meer werk dan velen denken dat het is: “Kiest een getrouwde vrouw voor een baan (al dan niet betaald) naast haar huishouden, dan heeft zij in de meeste gevallen <i>twee</i> banen.” Er wordt daarbij ook ingegaan op de manier waarop vrouwen als het ware in de rol van huisvrouw gedwongen worden, en de emancipatorische veranderingen die er nodig zijn om daar verandering in te kunnen brengen.

Artikel	Hedy d’Ancona, ‘Uniek onderzoek van Margriet: Hoe u het vindt om vrouw te zijn’, <i>Margriet</i> nr. 20 (1975) 22 – 31.
Thema’s	Reproductieve gezondheid, veranderende rollenpatronen
Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> - In dit artikel zijn de antwoorden op een vragenlijst die in het voorgaande jaar in de <i>Margriet</i> is verschenen uitgewerkt. Daarin

	<p>werd aan vrouwen gevraagd: “Hoe vindt u het om vrouw te zijn?”</p> <p>De vragen die gesteld werden, hadden te maken met menstruatie, zwangerschap en bevalling, het huwelijk en seks binnen het huwelijk, het huishouden en de kinderen.</p>
--	---

Artikel	Hedy d’Ancona, ‘Uniek onderzoek van Margriet 2: Alleen huisvrouw of een baan erbij?’, <i>Margriet</i> nr. 21 (1975) 97 – 102.
Thema’s	Veranderende rollenpatronen, arbeidsmarktparticipatie
Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> - Dit artikel is een vervolg op de antwoorden van de vragenlijst die in het voorgaande nummer werd gepubliceerd. De vragen die in dit deel behandeld werden, hadden te maken met moederschap, de kansen die vrouwen krijgen om zichzelf te ontplooien, en het werk dat vrouwen mogelijk doen buitenshuis.

Artikel	Hedy d’Ancona, ‘Uniek onderzoek van Margriet 3: Voelt u zich ook benadeeld, achtergesteld, gediscrimineerd?’, <i>Margriet</i> nr. 22 (1975) 103 – 106.
Thema’s	Emancipatie, veranderende rollenpatronen
Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> - Dit artikel is het laatste deel van de serie waarin het onderzoek dat is gedaan onder de lezers van de <i>Margriet</i> is uitgewerkt. De vragen die in dit deel behandeld werden, hebben te maken met de positie van de vrouw in de maatschappij, en het feit dat vrouwen zich wellicht achtergesteld kunnen voelen.

Artikel	Marina Mouwe, ‘ABC voor de vrouw’, <i>Margriet</i> nr. 23 (1975) 87 – 81.
Thema’s	Emancipatie
Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> - In dit artikel wordt de vraag gesteld: “Wat is er wel en wat is er niet veranderd voor vrouwen sedert de vijf jaar dat we voor het eerst van actiegroepen hoorden en er roze lintjes om de openbare toiletten werden gebonden? <i>Margriet</i> zet de zaken nog eens op een rijtje. En dan mag u – misschien een glimlach – uw eigen conclusies trekken.” Daaruit blijkt dat de redactie wel een

	platform creëert voor thema's als emancipatie, maar het aan het publiek laat om daar zelf een mening over te vormen.
--	--

Artikel	Anneke Sengers-Levelt, 'Werkende vrouwen in Amerika', <i>Margriet</i> nr. 35 (1975) 64 – 67.
Thema's	Arbeidsmarktparticipatie, emancipatie.
Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> - In dit artikel worden werkende vrouwen in Amerika besproken, en worden zij vergeleken met Nederlandse vrouwen die relatief minder buitenshuis werken. Er wordt beschreven hoe vrouwen in Amerika vrij zijn om voor zichzelf te bepalen of zij buitenshuis willen werken, of een huisvrouw willen zijn. In Nederland is er wat dat betreft echter nog ruimte voor verbetering.

Artikel	Joop Termos & Gerda Klinkhamer, 'De pil', <i>Margriet</i> nr. 38 (1975) 73 – 77.
Thema's	Reproductieve gezondheid, emancipatie
Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> - In dit artikel wordt er informatie gegeven over de anticonceptiepil, de manier waarop deze medicatie werkt, de mogelijke negatieve bijwerkingen ervan, en praktische tips als manieren om te voorkomen dat men vergeet de pil in te nemen. Er wordt echter ook benadrukt: "Dat kleine tabletje dat je geen avond mag vergeten heeft meer gedaan dan het kindertal omlaag jagen. Het heeft voor de vrouw voor het eerst sinds haar bestaan gelijke kansen gegeven."

Artikel	Joop Termos & Gerda Klinkhamer, 'Voor wie de pil niet wil', <i>Margriet</i> nr. 39 (1975) 87 – 91.
Thema's	Reproductieve gezondheid
Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> - Dit artikel is als het ware een vervolg van het artikel dat in het voorgaande nummer werd gepubliceerd over de anticonceptiepil. In dit artikel een overzicht wordt gegeven van alle bestaande voorbehoedsmiddelen, evenals de voor- en nadelen ervan. Het is

	bedoeld voor vrouwen die de anticonceptiepil niet willen gebruiken.
--	---

Artikel	Rita de Carpentier, 'Mevrouw, hoe doet u dat nou? Het dubbele leven van de buitenshuis werkende huisvrouw', <i>Margriet</i> nr. 42 (1975) 118 – 123.
Thema's	Arbeidsmarktparticipatie
Inhoud	- In dit artikel wordt gekeken naar huisvrouwen die eveneens buitenshuis werken, en worden er praktische tips gegeven die het makkelijker zouden moeten maken voor vrouwen om hun werk en het zorgen voor hun huishouden te combineren,

Artikel	Gerda Klinkhamer, 'Wat weet u over vrouwenziekten?', <i>Margriet</i> nr. 45 (1975) 93 – 97.
Thema's	Reproductieve gezondheid
Inhoud	- In dit artikel wordt er gekeken naar verschillende klachten en aandoeningen waar vrouwen onder kunnen lijden. Dit zijn zaken als (abnormale) menstratiepijn en baarmoederhalskanker. Daarbij wordt er benadrukt dat men niet neerbuigend moet doen over deze klachten, en dat deze even serieus genomen moeten worden als andere aandoeningen.

Artikel	Margreet van Muylwijk, 'Ze hadden boeiende banen, ze kozen een leven thuis', <i>Margriet</i> nr. 45 (1975) 111 – 113.
Thema's	Arbeidsmarktparticipatie, veranderende rollenpatronen
Inhoud	- In dit artikel worden de verhalen van een viertal vrouwen beschreven die hun carrière hebben opgegeven om in plaats daarvan huisvrouwen te worden. De redenen die deze vrouwen voor hun keuze geven, zijn dat zij meer tijd met hun kinderen door wilden brengen, dat de carrière van hun echtgenoot een gunstiger toekomstperspectief had, en dat ze het moederschap leuker bleken te vinden dan hun carrière.

Artikel	Gerda Klinkhamer, 'Vragen aan de vrouwenarts', <i>Margriet</i> nr. 46 (1975) 87 – 91.
Thema's	Reproductieve gezondheid
Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> - Dit artikel is een vervolg van het artikel over vrouwenkwalen dat in het voorgaande nummer werd gepubliceerd. In dit artikel worden verschillende vragen gesteld aan een vrouwenarts, waarbij er onder andere gevraagd wordt naar mogelijke problemen met de baarmoeder als verzakkingen of zelfs de verwijdering ervan, de menopauze en de pil. - Er wordt in dit artikel benadrukt dat de redactie met dit artikel bestaande misverstanden over de aandoeningen waar vrouwen onder kunnen lijden wil ophelderen.

1980

Thema	Aantal artikelen waarin dit thema besproken wordt
Reproductieve gezondheid	5
Arbeidsmarktparticipatie	5
Veranderende rollenpatronen	2
Emancipatie	6
Totaal	14

Artikel	Marina Scheer, 'Ongewenst zwanger... Vier vrouwen over één van de moeilijkste beslissingen van hun leven', <i>Margriet</i> nr. 11 (1980) 73 – 76.
Thema's	Reproductieve gezondheid
Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> - In dit artikel vertellen vier verschillende vrouwen over hun ongewenste zwangerschap, en hoe zij daarmee om zijn gegaan. Daarbij beschrijven zowel getrouwde als ongetrouwde vrouwen hun ervaring met abortus.

Artikel	Lisette Gottschall, 'Die moeilijke dagen vóór je ongesteld wordt', <i>Margriet</i> nr. 13 (1980) 85 – 88.
Thema's	Reproductieve gezondheid
Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> - In dit artikel worden verschillende premenstruele klachten beschreven waar vrouwen last van kunnen hebben, en wat zij zouden kunnen doen om deze te verlichten. - Er wordt benadrukt dat er pas sinds kort meer wetenschappelijk onderzoek gedaan wordt naar manieren om premenstruele klachten te voorkomen. De lezers worden zich er ook van verzekerd dat zij zich niet aanstellen over hun klachten, en dat zij er niet onder hoeven blijven lijden.

Artikel	Lisette Gottschall, 'Het eerste kind na je dertigste...', <i>Margriet</i> nr. 21(1980) 75 – 78.
Thema's	Reproductieve gezondheid, arbeidsmarktparticipatie, veranderende rolpatronen
Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> - In dit artikel wordt gekeken naar vrouwen die pas op latere leeftijd kinderen krijgen, hoe een aantal verschillende vrouwen dit hebben ervaren, en de risico's die hieraan verbonden zijn. - Er wordt eveneens benadrukt dat het steeds vaker voorkomt dat vrouwen pas op latere leeftijd moeder worden, hoewel dit ideaal wel nog altijd bestaat: "De tijd dat een vrouw als vanzelfsprekend jong trouwde en kinderen kreeg, is voorbij. Naarmate meer vrouwen een goede opleiding krijgen en werk vinden waarin ze zich kunnen ontplooiën en waar ze plezier in hebben, wordt de beslissing "wel of geen kinderen" moeilijker. En al weet een vrouw zeker dat ze kinderen wil, dan speelt nog de vraag: wanneer? Bijna altijd heeft een vrouw het grootste aandeel in de zorg voor een kind. Zij zal er studie of werk voor opzij moeten zetten. helemaal of gedeeltelijk."

Artikel	Leo van Opzeeland, 'Vijf mannen hebben plezier in hun 'vrouwenberoep', <i>Margriet</i> nr. 23 (1980) 8 – 13.
Thema's	Veranderende rollenpatronen
Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> - In dit artikel worden de verhalen beschreven van een aantal mannen die een stereotypisch vrouwelijke baan hebben: "Al enkele keren hebben we u kennis laten maken met vrouwen in beroepen die tot voor kort als typisch mannelijk werden beschouwd. Maar nu we de zaken eens wilden omdraaien, nu we eens wilden praten met een aantal mannen in "vrouwenberoepen", bleek dat heel wat moeilijker." De mannen in dit artikel werken als verloskundige, gezinshulp, huishoudkundige, schoonheidsspecialist en kleuterleider.

Artikel	Martha van Brinkpoort, 'Vrouwen in de voorhoede: Anna Reynvaan gaf de verpleging een nieuw gezicht', <i>Margriet</i> nr. 27 (1980) 64 – 67.
Thema's	Emancipatie, arbeidsmarktparticipatie
Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> - Dit artikel maakt deel uit van een tijdelijke serie genaamd "Vrouwen in de voorhoede", waarin verschillende vrouwen worden beschreven die zich hebben ingezet voor de goede zaak. In dit artikel wordt Anna Reynvaan besproken: "In het Nederland van honderd jaar geleden kon een meisje uit een bemiddelde familie twee dingen doen: trouwen of het leven leiden van een "oude vrijster" en de rest van haar dagen zoeken brengen met handwerken en lezen. Anna Reynvaan had zin in het één nog het ander." Ze wist in plaats daarvan belangrijke verbeteringen teweeg te brengen binnen de verpleging.

Artikel	Lisette Gottschall, 'Vrouwen in de voorhoede: Maria Montessori, haar speelse manier van onderwijs werd een wereldbegrip', <i>Margriet</i> nr. 28 (1980) 50 – 53.
Thema's	Emancipatie, arbeidsmarktparticipatie

Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> - Dit is het tweede artikel uit de serie “Vrouwen in de voorhoede”, en in dit artikel wordt Maria Montessori besproken: “Op geen enkele manier voldeed Maria Montessori aan de verwachtingen die men in het Italië van rond de eeuwwisseling van vrouwen had. De plaats van de vrouw in het gezin.” Ze studeerde medicijnen, werd arts en daarna onderwijskundige. Ze zette zich in voor het onderwijs, en wist een nieuwe manier van onderwijs geven te ontwikkelen.
---------------	---

Artikel	Rogier van Aerde, ‘Vrouwen in de voorhoede: Harriet Beecher Stowe, haar boek over slavernij bleek een tijdbom’, <i>Margriet</i> nr. 29 (1980) 72 – 75.
Thema’s	Emancipatie
Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> - Dit is het derde artikel uit de serie “Vrouwen in de voorhoede”. In dit artikel wordt Harriet Beecher Stowe besproken, die een belangrijk boek over schreef over de zware omstandigheden waaronder slaven leefden.

Artikel	Heleen Swildens, ‘Vrouwen in de voorhoede: Marie Stopes doorbrak het ‘grote zwijgen’, <i>Margriet</i> nr. 30 (1980) 62 – 66.
Thema’s	Emancipatie
Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> - Dit is het vierde artikel uit de serie “Vrouwen in de voorhoede”, en hierin wordt er over Marie Stopes geschreven. Zij was een schrijfster, en schreef over liefde en seksualiteit in een tijd waarin dergelijke thema’s niet zo openlijk besproken werden als zij dit deed.

Artikel	Willem van Stuijvenberg, ‘Hoe krijg ik die baan die ik graag wil?’, <i>Margriet</i> nr. 34 (1980) 8 – 12.
Thema’s	Arbeidsmarktparticipatie
Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> - Dit artikel, dat eveneens op de voorpagina van dit nummer aangekondigd werd, worden praktische tips gegeven voor het

	<p>vinden van een baan. Daarbij wordt benadrukt dat steeds meer vrouwen buitenshuis gaan werken: “Nu het geboortecijfer is gedaald, het aantal kinderloze huwelijken is gestegen, het huishoudelijk werk door arbeidsbesparende machines minder intensief is geworden, de achterstand op het gebied van vorming en scholing langzaam verdwijnt en steeds meer vrouwen kostwinner (moeten) worden door de sterk gestegen echtscheidingscijfers, willen steeds meer vrouwen buitenshuis werken.”</p>
--	--

Artikel	Heleen Swildens, ‘We zijn geen rupsen meer, maar ook nog geen vlinders’, <i>Margriet</i> nr. 36 (1980) 87 – 90.
Thema’s	Emancipatie
Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> - Dit is een interview met Betty Friedan dat afkomstig is uit het Amerikaanse vrouwen tijdschrift <i>Redbook</i>, maar vertaald is. In dit artikel worden de veranderingen besproken die de vrouwenbeweging teweeg heeft gebracht, waarbij Friedan stelt: “We zijn geen rupsen meer, maar ook nog geen vlinders.” Daarmee zegt ze in feite dat er al veel vooruitgang is geboekt, maar dat het werk van de vrouwenbeweging nog niet af is.

Artikel	Lisette Gottschall, ‘Aan het werk, waar laten we de kinderen?’, <i>Margriet</i> nr. 39 (1980) 77 – 80.
Thema’s	Arbeidsmarktparticipatie
Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> - Dit artikel beschrijft de problemen die vrouwen ondervinden bij het combineren van hun carrière met het zorgen voor hun gezin. In het artikel worden de situaties van verschillende vrouwen beschreven, waarbij wordt benadrukt: “Misschien brengt hun verhaal u op ideeën.” Daardoor zouden vrouwen aan de hand van deze verhalen wellicht een oplossing kunnen bedenken voor hun eigen situatie, en eveneens hun werk buitenshuis beter kunnen combineren met de zorg voor hun kinderen.

Artikel	Lisette Gottschall, 'Het zal de overgang wel zijn: Tine, Liesbeth en Jannie over een keerpunt in hun leven', <i>Margriet</i> nr. 40 (1980).
Thema's	Reproductieve gezondheid
Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> - In dit artikel delen drie vrouwen hun ervaringen met de overgang, en de moeilijkheden die zij daarbij ondervonden: "Waar ze moeite mee hadden, was de "overgang" naar een nieuwe levensfase. Een "overgang" die voor veel vrouwen met problemen gepaard gaat. Omdat ze er op geen enkele manier op voorbereid zijn. Omdat voor deze "overgang" geen medicijnen bestaan. Je moet zelf de uitweg zoeken."

Artikel	Anneke Groen en Jeanne Roefs, 'Kopenhagen: De tweede wereldconferentie van de Verenigde Naties over de positie van de vrouw', <i>Margriet</i> nr. 42 (1980) 84 – 91.
Thema's	Emancipatie
Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> - In dit artikel wordt de tweede wereldconferentie van de Verenigde Naties over de positie van de vrouw besproken. Er wordt besloten dat hoewel er al veel vooruitgang is geboekt, er nog steeds dingen zijn die moeten veranderen, wat men name het geval is voor vrouwen uit arme landen.

Artikel	Martha van Brinkpoort, 'De Pil. Antwoorden op de meest voorkomende vragen', <i>Margriet</i> nr. 46 (1980) 91 – 97.
Thema's	Reproductieve gezondheid
Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> - In dit artikel wordt de anticonceptiepil besproken, waarbij verschillende deskundigen aan het woord komen. Dit artikel is tot stand gekomen naar aanleiding van de verschillende negatieve bijwerkingen die de pil mogelijk zou kunnen hebben, waar in deze periode steeds meer aandacht voor ontstond.

Libelle

1965

1970

Thema	Aantal artikelen waarin dit thema besproken wordt
Reproductieve gezondheid	1
Arbeidsmarktparticipatie	7
Veranderende rollenpatronen	3
Emancipatie	-
Totaal	8

Artikel	'Zij & Wij: De pil', <i>Libelle</i> nr. 23 (1970) 32 – 34.
Thema's	Reproductieve gezondheid
Inhoud	<ul style="list-style-type: none">- Dit is een artikel over de anticonceptiepil, waarin met behulp van de inbreng van een deskundige informatie wordt verschaft over de werking ervan en de mogelijke negatieve bijwerkingen die deze medicatie zou kunnen hebben: "Er zijn nieuwe feiten over de anticonceptiepil bekend geworden die geen aanleiding tot verontrusting hoeven te geven, maar die wél om voorzichtigheid en zekerheid vragen."

Artikel	'Moeder heeft een baan', <i>Libelle</i> nr. 26 (1970) 21.
Thema's	Arbeidsmarktparticipatie, veranderende rollenpatronen
Inhoud	<ul style="list-style-type: none">- Dit artikel maakt deel uit van een regelmatig terugkerende serie genaamd "Moeder heeft een baan", waarin met name praktische tips worden gegeven voor vrouwen die buitenshuis werken. In dit artikel wordt de nadruk gelegd op ontspanning, waar voor vrouwen die zowel een baan hebben als voor het huishouden moeten zorgen vrij weinig tijd voor over blijft. Zij worden aangeraden om daar samen met hun man een oplossing voor te vinden, door hem bijvoorbeeld enkele van de huishoudelijke taken op zich te laten nemen.

Artikel	'Moeder heeft een baan', <i>Libelle</i> nr. 27 (1970) 20 - 21.
Thema's	Arbeidsmarktparticipatie
Inhoud	Dit artikel maakt deel uit van een regelmatig terugkerende serie genaamd "Moeder heeft een baan", waarin met name praktische tips worden gegeven voor vrouwen die buitenshuis werken. In dit artikel wordt benadrukt dat vrouwen natuurlijk tijd met hun kinderen moeten doorbrengen, maar dat zij zich niet schuldig moeten voelen over het feit dat hun werk ook tijd in beslag neemt.

Artikel	'Moeder heeft een baan', <i>Libelle</i> nr. 28 (1970) 20 - 21.
Thema's	Arbeidsmarktparticipatie
Inhoud	Dit artikel maakt deel uit van een regelmatig terugkerende serie genaamd "Moeder heeft een baan", waarin met name praktische tips worden gegeven voor vrouwen die buitenshuis werken. In dit artikel wordt gekeken naar de relatie tussen vrouwen en hun opgroeiende kinderen, en hoe zij het beste tijd vrij kunnen maken voor hen.

Artikel	'Moeder heeft een baan', <i>Libelle</i> nr. 29 (1970) 24.
Thema's	Arbeidsmarktparticipatie
Inhoud	Dit artikel maakt deel uit van een regelmatig terugkerende serie genaamd "Moeder heeft een baan", waarin met name praktische tips worden gegeven voor vrouwen die buitenshuis werken. In dit artikel wordt, op een soortgelijke manier als in het voorgaande artikel, gekeken naar de relatie tussen vrouwen en hun opgroeiende kinderen, en hoe zij het beste tijd vrij kunnen maken voor hen.

Artikel	'Moeder heeft een baan', <i>Libelle</i> nr. 31 (1970) 18.
Thema's	Arbeidsmarktparticipatie
Inhoud	Dit artikel maakt deel uit van een regelmatig terugkerende serie genaamd "Moeder heeft een baan", waarin met name praktische tips worden gegeven voor vrouwen die buitenshuis werken. In dit artikel wordt

	benadrukt dat het belangrijk is voor een vrouw om te weten waar haar kinderen zijn, en wat ze aan het doen zijn, wanneer ze aan het werken is.
--	--

Artikel	‘Moeder heeft een baan’, <i>Libelle</i> nr. 32 (1970) 26.
Thema’s	Arbeidsmarktparticipatie, veranderende rollenpatronen
Inhoud	Dit artikel maakt deel uit van een regelmatig terugkerende serie genaamd “Moeder heeft een baan”, waarin met name praktische tips worden gegeven voor vrouwen die buitenshuis werken. In dit artikel wordt gesteld dat wanneer een vrouw buitenshuis werkt, de huishoudelijke taken verdeeld moeten worden over haarzelf en haar echtgenoot, en over de kinderen wanneer zij daar oud genoeg voor zijn.

Artikel	‘Moeder heeft een baan’, <i>Libelle</i> nr. 33 (1970) 20.
Thema’s	Arbeidsmarktparticipatie, veranderende rollenpatronen
Inhoud	Dit artikel maakt deel uit van een regelmatig terugkerende serie genaamd “Moeder heeft een baan”, waarin met name praktische tips worden gegeven voor vrouwen die buitenshuis werken. In dit artikel wordt benadrukt dat zelfs wanneer de huishoudelijke taken verdeeld worden over de verschillende gezinsleden, de vrouw altijd het overzicht hoort te bewaren. Het huishouden is in zekere zin dus nog altijd haar verantwoordelijkheid.

1975

Thema	Aantal artikelen waarin dit thema besproken wordt
Reproductieve gezondheid	2
Arbeidsmarktparticipatie	-
Veranderende rollenpatronen	1
Emancipatie	5
<i>Totaal</i>	7

Artikel	Mieke de Haas, 'Toch een goed jaar', <i>Libelle</i> nr. 1 (1975) 102.
Thema's	Emancipatie
Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> - Dit artikel is gericht op het Jaar van de Vrouw, een initiatief waar de auteur aanvankelijk niet geheel achter stond. In eerste instantie vond ze dat er belangrijkere thema's waren die meer aandacht verdienden, maar ze schrijft zich later beseft te hebben dat veel vrouwen in andere landen met aanzienlijk grotere uitdagingen te maken hebben dan vrouwen in Nederland.

Artikel	Mieke de Haas, 'Zoiets als de kip en het ei', <i>Libelle</i> nr. 7 (1975) 17.
Thema's	Emancipatie
Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> - Dit artikel is gericht op de vrouwenbeweging, en in hoeverre deze effect heeft gehad op het gedachtegoed van de auteur.

Artikel	'Wat is er waar van al die pil-verhalen?', <i>Libelle</i> nr. 22 (1975) 72 – 75.
Thema's	Reproductieve gezondheid
Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> - Dit artikel gaat over de anticonceptiepil, en het gebruik ervan. Er worden verschillende misverstanden over de pil rechtgezet dankzij de inbreng van een vrouwenarts.

Artikel	'Alles over menstruatie: die meest vrouwelijke dagen van de maand', <i>Libelle</i> nr. 23 (1975) 58 – 62.
Thema's	Reproductieve gezondheid
Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> - Dit artikel gaat over de menstruatie, waarbij er informatie wordt verschaft over zaken als voorlichting, wat er gebeurt tijdens de menstruatiecyclus, de rol van de anticonceptiepil bij de menstruatie, mogelijke klachten die vrouwen kunnen ervaren tijdens hun menstruatie, en vrouwelijke hygiëneproducten.

Artikel	Mieke de Haas, 'Hebt u gegniffeld toen de Emancipade op z'n gatje viel?', <i>Libelle</i> nr. 30 (1975) 8.
----------------	---

Thema's	Emancipatie
Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> - In dit artikel wordt de zogenaamde emancipade besproken. Dit was een tentoonstelling die door het Nationaal Comité van het Jaar van de Vrouw werd georganiseerd. De auteur verwachtte niet veel van dit evenement, en stelt in dit artikel dat het uiteindelijk ook tegen bleek te vallen.

Artikel	Mieke de Haas, 'Wat heet gelijkheid tussen man en vrouw...', <i>Libelle</i> nr. 41 (1975) 27.
Thema's	Emancipatie, bestaande rollenpatronen
Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> - In dit artikel beschrijft de auteur haar ervaringen met de verhoudingen tussen mannen en vrouwen, waarbij ze stelt dat zij daar zelf nooit heel nadrukkelijk bij stil heeft gestaan. Ze schrijft zichzelf nooit ondergeschikt te hebben gevoeld aan de mannen in haar leven.

Artikel	'Dat was dan ons jaar... het jaar van de vrouw', <i>Libelle</i> nr. 52 (1975) 110 – 111.
Thema's	Emancipatie
Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> - In dit artikel wordt er teruggeblikt op het jaar van de vrouw, waarbij verschillende gebeurtenissen worden aangehaald die binnen deze context relevant waren, zoals de allereerste vrouwenconferentie die aan het begin van dit jaar gehouden werd. Er wordt benadrukt dat er ruimte was voor verbetering, maar er is desondanks het een en ander uit voortgekomen.

1980

Thema	Aantal artikelen waarin dit thema besproken wordt
Reproductieve gezondheid	3
Arbeidsmarktparticipatie	3

Veranderende rollenpatronen	6
Emancipatie	4
<i>Totaal</i>	12

Artikel	Jan Groenewold, 'Praten over de pil', <i>Libelle</i> nr. 8 (1980) 28 – 30.
Thema's	Reproductieve gezondheid
Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> - In dit artikel wordt de anticonceptiepil besproken met een aantal vrouwen, een man en een deskundige arts. Er zijn volgens het artikel verschillende geruchten ontstaan over de negatieve bijwerkingen die de pil zou hebben, waardoor er noodzaak was om enkele vragen en misverstanden op te helderen.

Artikel	Els Rozenbroek, 'Fotomodel Sonja Bakker "nam" zonder man een kind', <i>Libelle</i> nr. 14 (1980) 26 – 29.
Thema's	Veranderende rollenpatronen
Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> - In dit artikel wordt er verslag gedaan van een interview met een vrouw, Sonja Bakker, die er bewust voor heeft gekozen om alleen een kind te nemen en op te voeden. Een punt van kritiek dat anderen daarover hadden, was dat het kind dan op zou groeien zonder vaderfiguur. Ze stelt zelf echter dat dit geen belemmering vormt, want ze is zelf van mening dat zij haar kind alles kan geven wat hij nodig heeft.

Artikel	Tineke Beishuizen, 'Als je de pil niet meer wil... Een interview én een overzicht over al die andere manieren van anticonceptie', <i>Libelle</i> nr. 14 (1980) 112 – 115.
Thema's	Reproductieve gezondheid
Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> - In dit artikel worden verschillende middelen en methoden van anticonceptie besproken voor vrouwen die de pil niet willen gebruiken. Een onderdeel van dit artikel is een uitgebreide, schematische weergave van alle verschillende

	anticonceptiemiddelen die er beschikbaar zijn. Een ander onderdeel is een interview met een vrouw, die haar eigen ervaringen deelt omtrent het vinden van een geschikt anticonceptiemiddel.
--	---

Artikel	Trudy Kunz, 'Trudy Kunz praat met vrouwen over vrouw zijn. Deze week: Paula Wassen van Schaveren.', <i>Libelle</i> nr. 15 (1980) 78 – 79.
Thema's	Emancipatie
Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> - In dit artikel wordt een vrouw, Paula Wassen van Schaveren, geïnterviewd. Zij is de voorzitter van de 'Emancipatie-Commissie', die werd ingesteld ter gelegenheid van het jaar van de vrouw. Zij verteld in dit artikel over haar ervaringen binnen haar werk bij deze commissie, maar ook hoe zij dit combineert met haar huishouden. Ze zegt wat dit betreft dan ook: "Wat dat betreft ben ik zeer ongeëmancipeerd: ik word aan beide kanten opgeslokt, door thuis en door mijn werk."

Artikel	Els Loesberg, 'Hormonen en hun invloed op de vrouw, menstruatie, zwangerschap en overgang', <i>Libelle</i> nr. 17 (1980) 71 – 82.
Thema's	Reproductieve gezondheid
Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> - In dit artikel wordt er gekeken naar de verschillende hormonen die tijdens de menstruatie, de zwangerschap en de overgang invloed hebben op de vrouw. Daarbij wordt onder andere door verschillende vrouwen beschreven hoe zij de invloed van deze hormonen ervaren, waarna er een informatief antwoord volgt over waarom zij zich zo voelen, en wat zij eraan kunnen doen om deze klachten te verlichten.

Artikel	'Astrid van Duijne (29) is geopereerd aan haar baarmoeder: Welk verdriet is je aangepraat en wat voel je nu werkelijk?', <i>Libelle</i> nr. 22 (1980) 34 – 37.
Thema's	Reproductieve gezondheid

Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> - In dit artikel verteld een vrouw over haar ervaring met een operatie aan haar baarmoeder, waardoor zij nu nooit meer kinderen zal kunnen krijgen. Zij stelt wat dit betreft dat trouwen én kinderen krijgen nog altijd als iets vanzelfsprekends wordt beschouwd, wat deze verandering nog lastiger voor haar maakt. Dit maakte dat ze begon te twijfelen aan haar vrouwelijkheid, omdat moederschap voor vrouwen heel vanzelfsprekend is.
---------------	--

Artikel	Mickey de Werd, 'Krijgt het huwelijk weer meer kans? Martha Beuckens, deskundige, praat over de toekomstige ontwikkelingen in huwelijk en gezin', <i>Libelle</i> nr. 33 (1980) 10 – 13.
Thema's	Veranderende rollenpatronen
Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> - In dit artikel wordt er door een deskundige gekeken naar het toekomstbeeld van het huwelijk en het gezin: "want er is de laatste vijftien jaar zo ontzettend veel veranderd." - Een aantal conclusies die zij trekt, zijn dat het huwelijk weer een kans krijgt, maar dat ook andere samenlevingsvormen steeds meer worden geaccepteerd. In de toekomst zal iedereen volgens haar kunnen kiezen in wat voor samenlevingsvorm hij of zij het gelukkigst is. - Er worden ook verschillende andere mensen om hun mening gevraagd over het huwelijk en het gezin.

Artikel	Jojanneke Claassen, 'Moederinstinct: een begrip dat iedereen kent. Maar bestaat het eigenlijk wel? Deskundigen zeggen van niet.', <i>Libelle</i> nr. 37 (1980) 62 – 68.
Thema's	Veranderende rollenpatronen
Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> - Een man en een vrouw worden gevraagd naar hun mening over het concept van het moederinstinct, waarbij zij allebei concluderen: "Moederinstinct bestaat niet, en als het toch bestaat, dan is er ook een vader-instinct." Daarmee willen zij niet zeggen dat moeders minder goed zijn in het opvoeden van hun kinderen

	<p>dan voorheen werd gedacht, maar dat mannen dit evengoed kunnen.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Door verschillende moeders en vaders worden eveneens hun ervaringen gedeeld, waarbij sommige moeders stellen dat zij wel degelijk geloven dat zij een soort instinct hebben wat hun kinderen betreft, dat hun echtgenoten niet lijken te hebben. Daar gaan veel van de vaders echter tegenin.
--	--

Artikel	‘Over menstruatie’, <i>Libelle</i> nr. 45 (1980) 126.
Thema’s	Reproductieve gezondheid
Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> - In dit artikel wordt door een deskundige antwoord gegeven op verschillende vragen over de menstruatie. Daarbij wordt er aandacht geschonken aan zaken als de menstruatie zelf, zwangerschap, de pil en hygiënische maatregelen die genomen kunnen worden tijdens de menstruatie.

Artikel	Els Rozenbroek, ‘Nieuwe serie: werkende vrouwen praten over hun huishouden’, <i>Libelle</i> nr. 47 (1980) 130 – 131.
Thema’s	Arbeidsmarktparticipatie, veranderende rollenpatronen
Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> - Dit artikel is onderdeel van een serie, waarin vrouwen die buitenshuis werken uitleggen hoe zij hun huishouden bijhouden. - In dit artikel is Yvonne Geers aan het woord. Zij heeft twee kinderen, maar ook een drukke baan als kleuterleidster, waardoor zij de huishoudelijke taken met haar man deelt en hij degene is die tussen de middag de kinderen opvangt.

Artikel	Marga van Doorn, ‘Buitenshuis werkende vrouwen praten over hun huishouden’, <i>Libelle</i> nr. 48 (1980) 106 – 107.
Thema’s	Arbeidsmarktparticipatie, veranderende rollenpatronen
Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> - Dit artikel is onderdeel van een serie, waarin vrouwen die buitenshuis werken uitleggen hoe zij hun huishouden bijhouden.

	<ul style="list-style-type: none"> - In dit artikel is Marga van Doorn aan het woord. Zij is niet getrouwd, en is werkzaam als marketing-deskundige. Doordat ze alles alleen moet doen, heeft ze nogal een druk leven. Daarom probeert ze haar huishoudelijke taken zo veel mogelijk in de avonden af te werken, zodat ze haar weekenden vrij kan houden. Ze is echter wel blij dat ze geen verplichtingen heeft aan een partner.
--	--

Artikel	Marga van Doorn, 'Buitenshuis werkende vrouw: een secretaresse aan het woord', <i>Libelle</i> nr. 50 (1980) 98 – 99.
Thema's	Arbeidsmarktparticipatie, veranderende rollenpatronen
Inhoud	<ul style="list-style-type: none"> - Dit artikel is onderdeel van een serie, waarin vrouwen die buitenshuis werken uitleggen hoe zij hun huishouden bijhouden. - In dit artikel is Marga van Doorn aan het woord. Zij is getrouwd, maar ze heeft geen kinderen, en is daarnaast ook een secretaresse. In eerste instantie was zij gedwongen om haar werk en huishouding ook nog eens te combineren met een avondschool en huiswerk. Doordat zij het zo druk had, stelde haar echtgenoot voor dat hij een deel van de huishoudelijke taken op zich zou nemen. Daar was ze in eerste instantie op tegen, omdat ze van mening was dat dit haar taak was, maar nu ze dit eenmaal toegelaten heeft, is ze wel gelukkig met deze taakverdeling.